

Guia de l'estudiant

2002 | 2003

Universitat de Vic

**Diplomatura
d'Educació Social**

Facultat d'Educació

Primera edició: juliol de 2002

Edita: Servei de Publicacions de la Universitat de Vic

Carrer de Perot Rocaguinarda, 6. 08500 Vic. Tèl. 93 889 48 77

Universitat de Vic. Carrer de la Sagrada Família, 7. 08500 Vic. Tèl. 93 886 12 22. Fax 93 889 10 63

Impressió: Llibreria-Copisteria de la Universitat de Vic

Índex

Presentació	5
La Facultat d'Educació	7
Estructura	7
Òrgans de Govern	7
Departaments, professors i professionals de serveis	8
Calendari Acadèmic	11
Resum del Pla d'Estudis	13
Càrrega lectiva total	13
Ordenació temporal de l'ensenyament	13
Assignatures optatives	14
Assignatures de lliure elecció	14
Complements de Formació per estudiar Psicopedagogia	15
Programes de les assignatures	17
Assignatures obligatòries de 1r curs	17
Didàctica General	17
Llengua, Societat i Educació	19
Coneixement de l'Entorn	22
Psicologia del Desenvolupament	24
Teories i Institucions Contemporànies de l'Educació	26
Sociologia i Antropologia Social	29
Psicologia Social i de les Organitzacions	31
Educació Permanent	33
Assignatures obligatòries de 2n curs	35
Programes d'Educació de les Persones Adultes	35
Organització i Gestió d'Institucions Educatives No Formals	39
Intervenció Educativa sobre Problemes Fonamentals de Desadaptació Social	41
Pràctiques I	43
Noves Tecnologies Aplicades a l'Educació	45
Assignatures obligatòries de 3r curs	47
Pedagogia Social	47
Intervenció Socioeducativa en el Camp de les Discapacitats	50
Pràctiques II	52
Programes d'Animació Sociocultural	54
Formació Ocupacional	56

Presentació

Benvolgut/da estudiant:

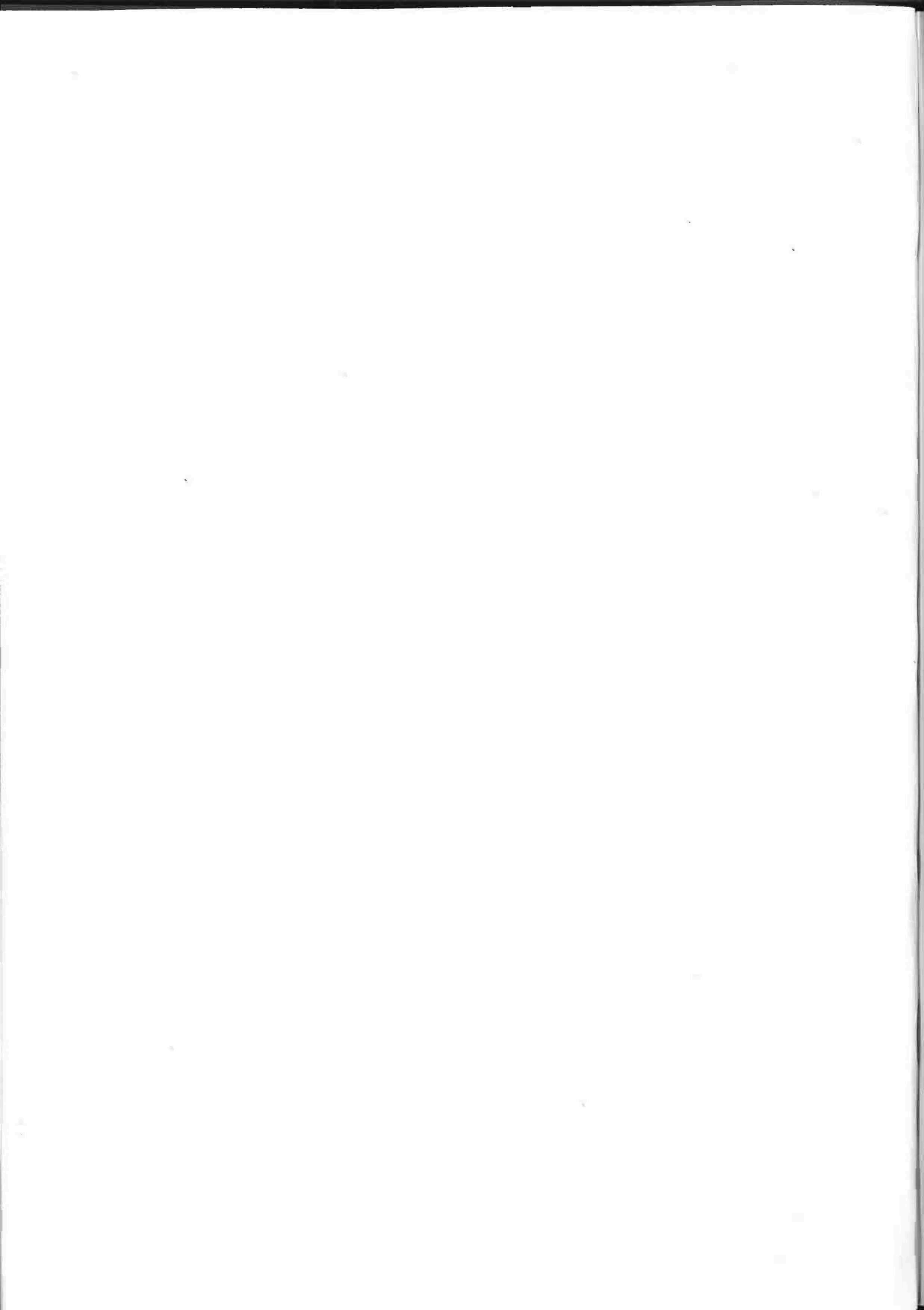
Amb aquestes quatre ratlles de presentació vull donar-te la benvinguda, en nom de tot el professorat i el personal dels serveis, a la Facultat d'Educació i a la Diplomatura d'Educació Social. En aquesta «Guia de l'estudiant» per al curs 2002-2003 hi trobaràs els programes de les assignatures troncal i obligatòries d'Educació Social, amb el nom dels professors que les imparteixen, les metodologies, bibliografies i sistemes d'avaluació.

Pel que fa a les assignatures optatives i de lliure elecció en aquesta Guia només hi trobaràs el títol. El programa detallat de cadacuna d'elles se't facilitarà a part, en una Guia de totes les Assignatures Optatives i de Lliure Elecció que s'oferiran a la Facultat d'Educació, en tots els estudis, durant el curs 2002-2003.

És important que a l'inici de curs facis una bona lectura dels programes que cursaràs per fer-te una idea de l'enfocament, les temàtiques i les tasques que hauràs de realitzar. Un cop iniciat el curs, la «Guia» et servirà de referència constant: tingues en compte també que el mes de febrer canviaràs d'assignatures i en començaràs de noves. També has de tenir en compte que els nostres estudis són de caràcter presencial. En aquest sentit, l'assistència continuada a classe és un factor que es valora per part dels professors.

Esperem que aquesta documentació que et fem arribar et sigui d'utilitat i et recomanem que la tinguis sempre a mà per poder-la consultar. Finalment, et desitgem un bon curs acadèmic i que les previsions que el professorat i personal de serveis hem planificat es corresponguin amb la pràctica diària amb l'objectiu d'oferir una bona formació universitària.

Antoni Tort i Bardolet
Degà de la Facultat d'Educació

La Facultat d'Educació

Estructura

La Facultat d'Educació de la Universitat de Vic imparteix els següents ensenyaments:

- Mestre. Especialitat Educació Infantil
- Mestre. Especialitat Educació Primària
- Mestre. Especialitat Educació Especial
- Mestre. Especialitat Llengua Estrangera
- Mestre. Especialitat d'Educació Física
- Educació Social
- Llicenciatura de Psicopedagogia
- Llicenciatura de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport

Les unitats bàsiques de docència i recerca de la Facultat són els Departaments, que agrupen els professors d'una mateixa àrea disciplinària. Actualment hi ha sis Departaments:

- Departament de Ciències i Ciències Socials
- Departament de Ciències de l'Educació
- Departament d'Educació Especial
- Departament d'Educació Infantil
- Departament d'Expressions
- Departament de Filologia

Al capdavant de cada Departament hi ha un professor/professora que exerceix de coordinador.

Òrgans de govern

El Deganat

La gestió ordinària en el govern i administració de la Facultat correspon al Deganat, constituït pels següents membres:

- Antoni Tort i Bardoler, degà
- Sebastià Riera i Cusí, cap d'Estudis
- Pere Pujolàs i Maset, coordinador dels estudis d'Educació Social
- Coordinador dels estudis de Psicopedagogia (pendent de nomenament)
- Joan Soler i Mata, coordinador dels estudis de Mestre

La Junta de Facultat

És l'òrgan col·legiat de govern de la Facultat.

Està constituïda per:

- El degà de la Facultat, que la presideix.
- La resta de membres del deganat de la Facultat.
- Els caps de departament.
- Dos representants del professorat amb docència plena o exclusiva a la Facultat.
- Dos estudiants de la Facultat.
- Un representant del personal no docent destinat a la Facultat.

Departaments, professorat i professionals dels serveis

Departament de Ciències i Ciències Socials

Cap: Josep Casanovas i Prat
Professors: Miquel Caballeria i Suriñach
Pau Casañas i Xuriach
Agustí Comella i Cayuela
Elisenda Jaumira i Areñas
Marta Marimon i Martí
Jordi Martí i Feixas
Montserrat Martín i Horcajo
Francesc Marín i Serrano
Joan Mir i Tubau
Santiago Ponce i Viver
Ramon Rial i Carbonell
Sebastià Riera i Cusí
Andreu Roca i Prat
Jacint Torrents i Buxó
Joan Vancells i Flotats

Departament de Ciències de l'Educació

Cap: Esther Fatsini Matheu
Professors: Jaume Carbonell i Sebarroja
Isabel Carrillo i Flores
Eulàlia Collelldemont i Pujadas
Julio Figueroa
Rosa Guitart i Aced
Cristina Jurado i Verdaguer
Ramon Plandiura i Vilacís
Anna Pujol i Costa
Sònia Reig i Orta
Josep Santacreu i Tañà
Àngel Serra i Jubany
Núria Simó i Gil
Ramon Sitjà i Domènech
Joan Soler i Mata
Antoni Tort i Bardoler
Joan Vera i Saucedo
Jordi Verdaguer i Gorchs

Departament d'Educació Especial

Cap: (Pendent de nomenament)
Professors: Jaume Carbonés i López
Isabel Carrera i Blancafort
Montserrat Castells i Clota
Manel Dionís Comas i Mongay
Nilda Estrella i Sayag

Josep Font i Roura
Assumpció Guillén i Font
José Ramón Lago Martínez
Olga Pedragosa i Xuclà
Pere Pujolàs i Maset
Gemma Riera i Romero
Ramon Riera i Euras
M. Rosa Roca i Tañà
Robert Ruiz i Bel
Joan Sala i Baiget

Departament d'Educació Infantil

Cap: Àngel Alsina i Pastells
Professors: Irene Balaguer i Felip
Montserrat Benlloch i Burrull
M. Carme Bernal i Creus
Miquel Casadevall i Ginestet
Providència Daufi i Moreso
Núria Franc i Batlle
M. Teresa Feu i Vidal
Eva Mayo i Rodríguez
Maite Pujol i Mongay
Neus Sol i Mauri

Departament d'Expressions

Cap: Miquel Pérez i Mas
Professors: Joan Arumí i Prat
Sebastià Bardoler i Mayola
Xavier Codina i Grossmann
Eduard Comerma i Torras
José Luis López del Amo
Miquel Pérez i Mas
Gil Pla i Campàs
Eduard Ramírez i Banzo
Carles Romagosa i Vidal
Dolors Rusiñol i Cirera
Marta Solà i Serrabou
Lluís Solé i Sala
Gemma Torras
Josep Vernis i Burés
Arnau Vernis i Llambias

Departament de Filologia

Cap: Teresa Puntí i Jubany
Professors: Francesc Codina i Valls
Jordina Coromina i Subirats
Marta Corominas i Salom
Assumpta Fargas i Riera
Josep Gallart i Bau

Núria Medina i Casanovas
Carme Rubio i Larramona
Josep Tió i Casacuberta
Ricard Torrents i Bertrana
Anna Vallbona i González

Coordinació Pràctiques: Providència Daufi i Moreso

Professionals dels Serveis

Secretaria Acadèmica: Elisabet Vila i Sala
Secretàries de Direcció: Dolors Ruiz i Zafra
Secretària de Pràctiques: Dolors Muñoz i Vilaseca
Secretària auxiliar: Rosa M. Guix i Godayol

Calendari acadèmic

1r curs

Rebuda dels estudiants: 30 de setembre a les 16h

Docència 1r quadrimestre: del 30 de setembre de 2002 al 24 de gener de 2003

Exàmens:

1ª convocatòria: del 27 de gener al 7 de febrer de 2003

2ª convocatòria: del 30 de juny al 4 de juliol de 2003

Docència 2n quadrimestre: del 17 de febrer al 6 de juny de 2003

Tallers d'Educació Social: Setmana del 3 al 7 de març de 2003

Exàmens:

1ª convocatòria: del 16 al 27 de juny de 2003

2ª convocatòria: de l'1 al 12 de setembre de 2003

2n i 3r curs

Docència 1r quadrimestre: del 23 de setembre al 13 de desembre de 2002

(Assig. operatives i lliure elecció: del 30 de setembre al 13 de desembre de 2002)

Exàmens:

1ª convocatòria: del 16 de desembre de 2002 al 8 de gener de 2003

2ª convocatòria: del 30 de juny al 4 de juliol de 2003

Pràctiques I i II: del 9 de gener al 28 de febrer de 2003

Tallers d'Educació Social (2n curs): Setmana del 3 al 7 de març de 2003

Curs monogràfic d'Educació Social (3r curs): Setmana del 3 al 7 de març de 2003

Docència 2n quadrimestre: del 10 de març al 6 de juny de 2003

Exàmens:

1ª convocatòria: del 16 al 27 de juny de 2003

2ª convocatòria: de l'1 al 12 de setembre de 2003

Dies festius:

12 d'octubre de 2002, dissabte, festa estatal (Mare de Déu del Pilar)

1 de novembre de 2002, divendres, Tots Sants

6 de desembre de 2002, divendres, festa estatal (Dia de la Constitució)

22 d'abril de 2003, dimarts, pont

23 d'abril de 2003, dimecres, Sant Jordi, Festa patronal de la UV

1 de maig de 2003, dijous, festa estatal (Festa del Treball)

2 de maig de 2003, divendres, pont

9 de juny de 2003, dilluns, Segona Pasqua

24 de juny de 2003, dimarts, Sant Joan

5 de juliol de 2003, dissabte, Festa Major de Vic

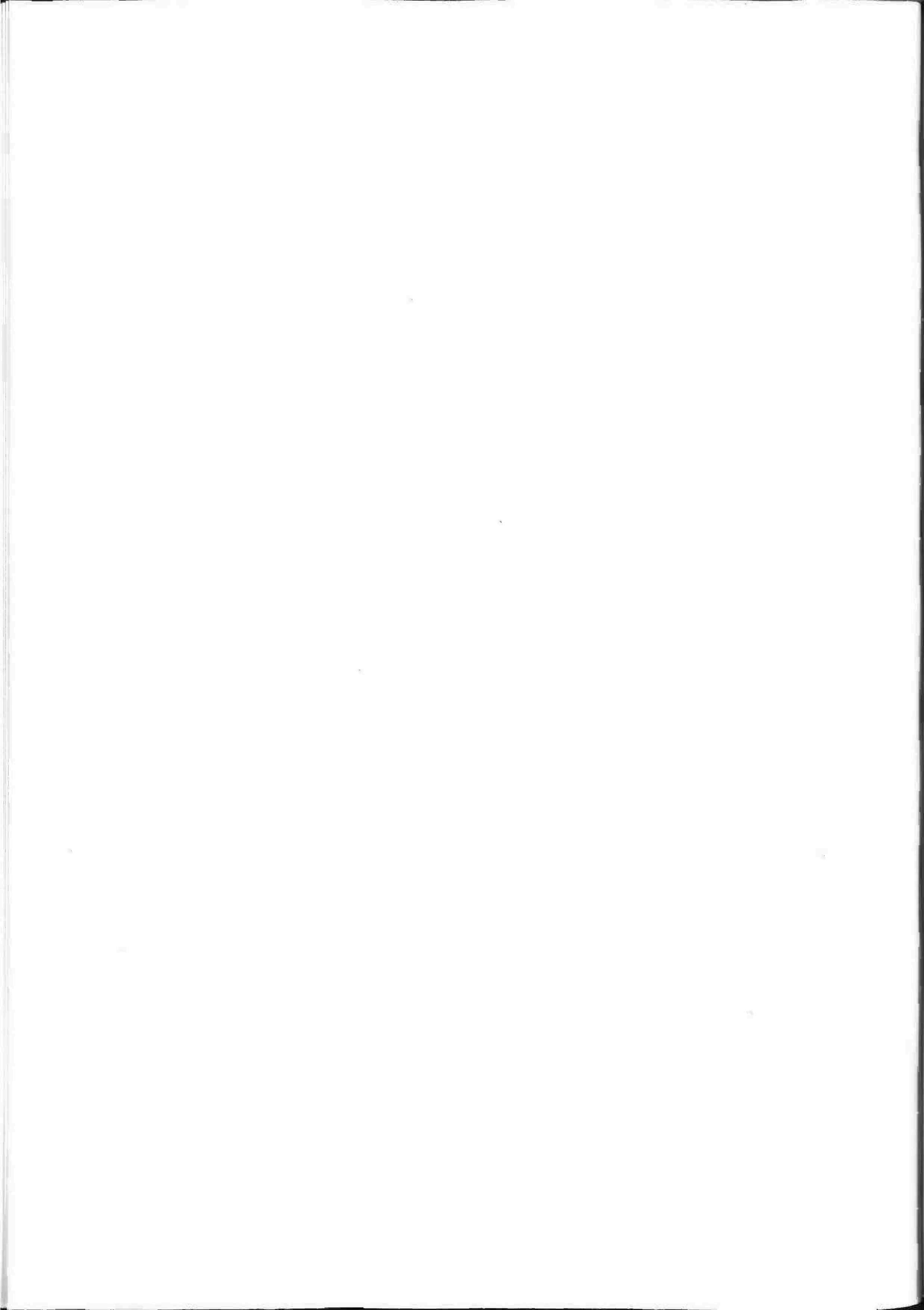
11 de setembre de 2003, dijous, Diada Nacional de Catalunya

Vacances:

Nadal: del 21 de desembre de 2002 al 7 de gener de 2003, ambdós inclosos.

Setmana Santa: del 14 al 23 d'abril de 2003, ambdós inclosos

(inclouen el pont del 22 d'abril i el dia de Sant Jordi)

Resum del Pla d'Estudis

Càrrega lectiva total

L'estudiant ha de completar un currículum de 194 crèdits, distribuïts de la manera següent:

Matèries Troncals:	95 crèdits
Matèries Obligatòries:	60 crèdits
Matèries Optatives:	18 crèdits
Matèries de Lliure Elecció:	21 crèdits
Total:	194 crèdits

Ordenació temporal de l'ensenyament

PRIMER CURS		C.A.	
Anuals			
Llengua, Societat i Educació		9	
Didàctica General		9	
Coneixement de l'Entorn		9	
Psicologia del Desenvolupament		9	
Primer Quadrimestre	C.A.	Segon Quadrimestre	C.A.
Sociologia i Antropologia Social	6	Educació Permanent	6
Teories i Instituc. Contempor. d'Educac.	6	Psicologia Social i de les Organitzacions	6
SEGON CURS		C.A.	
Anuals			
Programes d'Educació de les Persones Adultes		9	
Organització i Gestió d'Institucions Educatives no Formals		9	
Intervenció Educativa sobre Problemes Fonamentals de Desadaptació Social		9	
Pràctiques I		16	
Primer Quadrimestre	C.A.	Segon Quadrimestre	C.A.
Optativitat i/o Lliure Elecció	12	Noves Tecnologies Aplicades a l'Educació	6
		Optativitat i/o Lliure Elecció	6

TERCER CURS		C.A.
Anuals		
Pedagogia Social		9
Intervenció Socioeducativa en el camp de les Discapacitats		9
Pràctiques II		16
Primer Quadrimestre	C.A.	Segon Quadrimestre
Programes d'Animació Sociocultural	6	Formació Ocupacional
Optativitat i Lliure Elecció	21	6

Assignatures optatives
(Només per als estudiants de 2n i 3r curs)

	Crèdits	Quadrimestre	Bloc
Mediació i Resolució de Conflictes	6	1r	(Bloc D)
Psicopatologia per a Educadors	6	1r	(Bloc D)
El Joc i l'Expressió Corporal com a Recurs Educatiu	6	1r	(Bloc D)
Educació per a la salut i intervenció en drogodependències	6	1r	(Bloc E)
Dinàmica de Grups	6	1r	(Bloc E)
Intervenció Socioeducativa en l'Àmbit Familiar	6	1r	(Bloc E)
Literatura i Societat	6	2n	(Bloc F)
Desenvolupament Humà, Diversitat i Sostenibilitat	6	2n	(Bloc F)

Assignatures de lliure elecció

Són aquelles que l'alumne pot triar lliurement per tal de configurar d'una manera flexible el seu currículum. L'alumne ha d'assolir, al llarg dels seus estudis, un total de 21 crèdits de lliure elecció i, a fi d'obtenir-los, podrà optar entre les assignatures optatives o de lliure elecció ofertes per la pròpia carrera o per qualsevol de les que s'imparteixen a la Universitat de Vic.

L'horari de classes d'Educació Social permetrà cursar assignatures de Psicopedagogia i de Magisteri com a crèdits de lliure elecció:

Bloc D (1r Q): - Intel·ligència emocional
- L'ordinador a l'escola

Bloc E (1r Q): - Intervenció psicopedagògica i currículum escolar
- Recursos audiovisuals: fotografia i vídeo

Bloc F (2n Q): - Història de la Infància i la Joventut
- Filosofia de l'Educació

A més a més es poden obtenir crèdits de lliure elecció, per la via de reconeixement, per estudis o activitats realitzades extracadèmicament, sense equivalència amb assignatures del Pla d'Estudis (Vegeu la Guia de la UV).

El reconeixement es contempla en els casos següents:

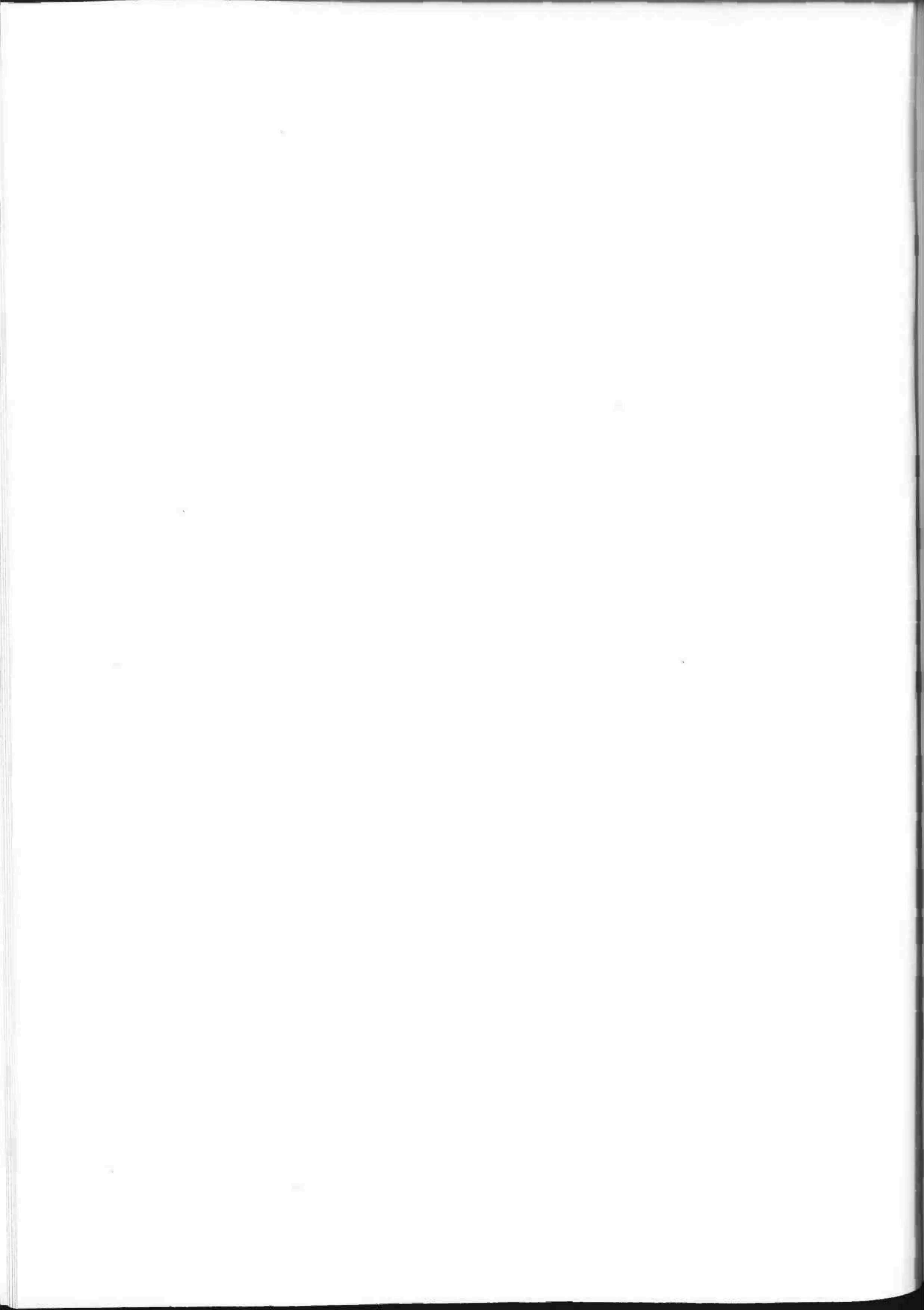
- a) Estudi d'idiomes a l'Escola d'Idiomes de la UV.
- b) Realització de pràctiques en empreses o institucions públiques o privades.
- c) Estadies d'estudis a l'estranger en el marc de convenis internacionals subscrits per la Facultat d'Educació de la UV.
- d) Participació a les activitats contemplades en els convenis que la UV té signats amb altres institucions.

Complements de formació per estudiar Psicopedagogia

Per accedir a la llicenciatura de Psicopedagogia des de la Diplomatura d'Educació Social, cal cursar els següents complements de formació:

- Mètodes, Dissenys i Tècniques d'Investigació Psicològica (6 crèdits)
- Processos Psicològics Bàsics (6 crèdits)
- Psicologia de la Personalitat (6 crèdits)
- Organització del Centre Escolar (4 crèdits)
- Psicologia de l'Educació (4 crèdits)

Aquests complements de formació es poden cursar abans d'accedir a la llicenciatura de Psicopedagogia (com a assignatures de lliure elecció de la diplomatura d'Educació Social) o bé durant el primer curs de la llicenciatura.

Assignatures obligatòries de primer curs

Després d'un any d'experiència en l'aplicació del "crèdit europeu" en més de cinquanta assignatures dels diferents estudis que s'imparteixen a la Universitat de Vic, el Consell de Direcció ha acordat que durant el curs 2002-2003 totes les assignatures de primer curs de la Diplomatura d'Educació Social s'imparteixin amb aquest sistema, per fer l'adaptació al procés d'harmonització de l'ensenyament superior dels països de la Unió Europea.

Didàctica General

PROFESSORA: Núria SIMÓ i GIL

Anual. 9 crèdits

OBJECTIUS:

A través de l'assignatura de Didàctica General es pretén assolir els objectius següents: a) Identificar i analitzar els aspectes bàsics que configuren la problemàtica global del treball educatiu; b) Aprofundir en els fenòmens que es produeixen en una relació educativa durant els processos d'ensenyament i aprenentatge; c) Conèixer, aplicar i valorar estratègies metodològiques i recursos que permetin elaborar pautes pràctiques en l'àmbit de l'educació social.

CONTINGUTS:

Els continguts que es detallen a continuació articulen el programa de l'assignatura a l'entorn de nuclis temàtics que permeten relacionar els diferents elements implicats en la pràctica educativa.

1. Introducció
  - 1.1. Què és la Didàctica?
  - 1.2. L'acció educativa: educand, educador i procés educatiu
2. Les finalitats educatives
  - 2.1. Necessitats educatives de la societat actual
  - 2.2. Finalitats de l'educació avui
  - 2.3. Àmbits d'actuació de l'educació social
3. L'educand
  - 3.1. Atenció a la diversitat
  - 3.2. Tipologia d'educands: infants, adolescents i joves, adults i gent gran.
  - 3.3. Algunes característiques dels diferents educands davant de l'aprenentatge
  - 3.4. L'ambient d'aprenentatge i les relacions de grup: afectivitat i comunicació
4. L'educador
  - 4.1. Funcions de l'educador
  - 4.2. Àmbits d'actuació: pràctica, teoria i experiència educadora
  - 4.3. La presa de decisions en l'actuació educativa
5. El treball educatiu
  - 5.1. Característiques de la intervenció educativa
  - 5.2. Característiques de la relació educativa
  - 5.3. Coordinació i treball en equip
6. Intervenció educativa en una institució
  - 6.1. Anàlisi del context educatiu

- 6.2. Intencions educatives
- 6.3. Planificació didàctica
- 6.4. Recursos i estratègies per ensenyar i aprendre
- 6.5. Avaluació

METODOLOGIA:

En l'assignatura es faran servir diferents estratègies didàctiques d'entre les quals podríem assenyalar: visites a institucions educatives, conferències, exposició de materials. Es combinaran les explicacions per part de la professora amb treballs en grup, discussions i treball individual.

AVALUACIÓ:

Per a l'avaluació caldrà realitzar les següents activitats

- Dues proves escrites
- Realització de treballs individuals
- Treball en grup relacionat amb el tema 6 del programa
- Es valorarà la participació en el desenvolupament de les sessions de treball i en les diferents activitats.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

- Barnes, D. *De la comunicació al currículum*. Madrid: Aprendizaje. Visor. 1994.
- Boix, T.; Viché, M. *Animación y gestión cultural*. València: Grup Dissabte. 1990.
- Carbonell, F. (coord.) *Educació i immigració: Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social*. Barcelona: Mediterrània/Fundació Jaume Bofill. Polítiques, 27. 2000
- Comas, M. i Funes, J. *Educadores i educadors de carrer: De l'opció metodològica a l'opció tecnicometodològica*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Finestra Oberta, 20. 2001.
- Delors, J. (coord.) *Educació: Hi ha un tresor amagat a dins. Informe per a la UNESCO de la Comissió Internacional sobre Educació pel segle XXI*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya. 1996.
- García Martínez, J. A. *Trabajo social y animación sociocultural. La dimensión pedagógica de la acción social*. València: Nau llibres. 1991.
- Gimeno, J; Pérez, A. *Comprender y transformar la enseñanza*. Madrid: Morata. 1992.
- Franch, J.; Martinell, A. *Animar un proyecto de educación social. La intervención en el tiempo libre*. Barcelona: Paidós. 1994.
- Loughlin, C.E.; Suina, J.H. *El ambiente de aprendizaje: Diseño y organización*. Madrid: Morata/MEC. 1987.
- Olweus, D. *Conductas de acoso y amenaza entre escolares*. Madrid: Morata. 1998.
- Parcerisa, A. *Didáctica en la educación social*. Barcelona: Graó. 1997.
- Perrenoud, Ph. *La construcción del éxito y del fracaso escolar*. Madrid: Morata: 1996.
- Pérez-Campanero, M. P. *Cómo detectar la necesidades de intervención socioeducativa*. Madrid: Narcea. 1994.
- Pérez Gómez, A. *La cultura escolar en la sociedad neoliberal*. Madrid: Morata. 1998.
- Pérez Serrano, G. *Elaboración de proyectos sociales*. Madrid: Narcea. 1993.
- Roselló, R. *El disseny de Projectes Socioculturals*. Barcelona: IMAE. 1990.
- Stenhouse, L. *Investigación y desarrollo del currículum*. Madrid: Morata. 1987
- Torres, J. *El currículum oculto*. Barcelona: Morata. 1991
- Torres, J. *Globalización e interdisciplinariedad: El currículum integrado*. Madrid: Morata. 1994
- Trilla, J. *La educación fuera de la escuela*. Barcelona: Ariel. 1993.
- Zabala, A. *La pràctica educativa*. Barcelona: Graó. 1995

Llengua, Societat i Educació

PROFESSORA: Teresa PUNTÍ i JUBANY

Anual, 9 crèdits.

OBJECTIUS:

Fer reflexionar l'educador sobre el fet lingüístic analitzant la diversitat lingüística, la situació actual de la llengua catalana a nivell social i educatiu i el seu plantejament didàctic. Tot això donant instruments per a millorar la seva capacitat d'expressió oral i escrita i aprofundint en el coneixement i el domini de la llengua catalana.

CONTINGUTS:

1. Llengua i comunicació:
  - 1.1. Text i context. Usos lingüístics i situacions comunicatives. Emissor, objectius, funcions i destinatari/s del text. Coherència i cohesió del text. Text oral i text escrit. La tipologia textual. El procés d'elaboració del text. L'eficàcia del text.
  - 1.2. Pràctiques d'expressió oral i escrita: Observació i anàlisi de models: el text descriptiu, el narratiu, l'expositiu, l'argumentatiu i l'instructiu.
2. Llengua i societat:
  - 2.1. L'estructura social i la llengua: La diversitat i la desigualtat. La transformació de l'estructura social i el paper de la llengua.
  - 2.2. La diversitat lingüística. Els prejudicis lingüístics.
  - 2.3. Les variables socials i la llengua: Les variables i els grups socials. La classe social. Les xarxes socials. L'àmbit d'ús. Contacte de llengües i conflicte lingüístic.
  - 2.4. Llengua i poder: El poder en l'ús lingüístic. Els capitals econòmics, culturals, lingüístics, socials i simbòlics. Els camps socials. Les normes socials i els hàbits lingüístics. Les ideologies lingüístiques.
  - 2.5. La llengua i els mitjans de comunicació.
  - 2.6. Els processos de manteniment, de substitució i d'expansió lingüística. La planificació lingüística.
3. Llengua i ensenyament:
  - 3.1. L'aprenentatge natural i escolar de la L1 i de la L2. Llengües, ètnies i cultures a l'ensenyament.
  - 3.2. L'ensenyament del català als adults: recursos per a desenvolupar les habilitats comunicatives. Programes i certificats.
  - 3.3. L'animació a la lectura: materials i recursos.
  - 3.4. El paper de la llengua a l'educació no formal: estratègies lingüístiques per a l'animació i la dinamització de grups. La conversa i l'entrevista.

METODOLOGIA I AVALUACIÓ

El programa de l'assignatura es portarà a terme mitjançant l'exposició de diferents temes per part del professor a classe i la participació dels alumnes a través de la realització i posterior discussió d'exercicis puntuals, així com de lectures d'articles diversos.

Atès el caràcter de taller de la primera part de l'assignatura és indispensable la participació en el treball a l'aula i la realització de totes les pràctiques programades. També caldrà confeccionar un treball escrit corresponent a la segona part i realitzar una exposició sobre el darrer punt del programa. Les característiques de cada treball així com el seu calendari es concretaran a l'inici de curs.

Hi haurà dues proves parcials al llarg del curs. L'examen final, al mes de juny, podrà representar, per als qui vulguin, una recuperació de la primera, de la segona, o de tots dues.

La nota final de curs serà la mitjana de les proves, de les pràctiques d'expressió, del treball escrit, de l'exposició i del conjunt de qualificacions derivades dels exercicis puntuals fets a classe o a casa i de la participació de l'alumne a classe. Caldrà que cadascun dels diversos apartats estigui aprovat per tal que aquests puguin fer mitjana.

BIBLIOGRAFIA

- Actes del 2n simposi sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants*. 2 volums. Vic: Eumo Editorial, 1991-92.
- Actes del simposi internacional Drets lingüístics i drets culturals a les regions d'Europa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1995.
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura. *Llengües, ètnies i cultures a l'ensenyament*, núm. 23, gener de 2001.
- Artigal, J.M. (coord.) *Els programes d'immersió als territoris de llengua catalana. Estat de la qüestió*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1995.
- Artigal, J.M. *La immersió a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial, 1989.
- Aznar, S.; Terradellas, M.R (coord.). *Incorporació tardana de l'alumnat estranger. 2n simposi Llengua, educació i immigració*. Girona: ICE UdG/ Ed. Horsori, 1999.
- Badia, D; Vila, M. *Jocs d'expressió oral i escrita*. Vic: Eumo Editorial, 1984.
- Badia, J. et al. *El llibre de la llengua catalana. Per a escriure correctament el català*. Barcelona: Castellnou, 1997.
- Bassols, M. *Les claus de la pragmàtica*. Vic: Eumo Editorial, 2001.
- Bibiloni, G. *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: 3 i 4, 1997.
- Boix, E. Triar no és trair. *Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62, 1993.
- Boix, E; Vila, FX. *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel, 1998.
- Bourhis, R.Y; Leyens, J.P. *Estereotipos, discriminación y relaciones entre grupos*. Madrid: McGraw-Hill, 1996.
- Bryant, S. *Com explicar contes*. Barcelona: Biblària, 1996.
- Cassany, D. *La cuina de l'escriptura*. Barcelona: Empúries, 1993.
- Cassany, D.; Luna, M.; Sanz, G. *Ensenyar llengua*. Barcelona: Graó, 1998.
- Coromina, E. *Pràctiques d'expressió i comunicació*. Vic: Eumo Editorial, 1993.
- Cotano, À. *Les llengües minoritzades a Europa*. València: 3 i 4, 2000.
- Delgado, M. *Diversitat i integració*. Barcelona: Edicions 62, 1998.
- Delors, J. (coord.). *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Informe per a la UNESCO de la Comissió Internacional sobre Educació per al segle XXI. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya, 1996.
- Departament de Cultura. *Pla General de Normalització Lingüística. Educació, recerca i joventut*. Barcelona: Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya, 1995.
- Direcció General de Política Lingüística. *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana*. Vol 1, 2, 3 i 4. Barcelona: Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya, 1991.
- Disseny curricular. Ensenyament Primari*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990.
- Elizasu, C. *La animación con personas mayores*. Madrid: Editorial CCS, 1999.
- Escola del Baix. "L'educació en la seva dimensió del lleure" dins *Renovació pedagògica*, núm 10, 1995.
- Esteban, C. i altres. *El animador/4. Comunicador y festivo*. Madrid: Editorial CCS, 1995.
- Feixa, C. *La joventut com a metàfora*. Barcelona: Secretaria General de Joventut. Generalitat de Catalunya, 1993.
- Giner, S. (dir.) *La societat catalana*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, 1998.
- Inglès, J. *Els espais compartits en l'oferta lingüística. Elements per a les bases d'un projecte de normalització*.

- Barcelona: El Llamp, 1990.
- Institut de Sociolingüística Catalana. *Bibliografia sociolingüística del català 1*. Barcelona: Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya, 1994.
- Junyent, C. *La diversitat lingüística*. Barcelona: Octaedro, 1999.
- López del Castillo, Ll. *Gramàtica del català actual*. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- López del Castillo, Ll. *Llengua standard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Ed. Laia, 1976.
- Mari, I. *Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. València: Universitat de València, 1996.
- Miguélez, .F.; García, T.; Rebollo, T.; Sánchez, C.; Romero, A. *Desigualtat i canvi. L'estructura social contemporània*. Barcelona: Proa-Universitat Autònoma de Barcelona, 1997.
- Mollà, T. (ed.) *Política i planificació lingüístiques*. Alzira: Bromera, 1997.
- Mollà, T. *La llengua dels mitjans de comunicació*. Alzira: Bromera, 1990.
- Mollà, T; Palanca, C. *Curs de sociolingüística 1*. Alzira: Bromera, 1989.
- Mollà, T; Viana, A. *Curs de sociolingüística 2*. Alzira: Bromera, 1989.
- Mollà, T; Viana, A. *Curs de sociolingüística 3*. Alzira: Bromera, 1991.
- Morera, M. *Expressió oral*. Barcelona: UOC, 1997.
- Parcerisa, A. *Didàctica en la educació social. Enseñar i aprendre fuera de la escuela*. Barcelona: Graó, 1999.
- Payrató, L. (coord.) *Oralment*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- Payrató, L. *Català col.loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València, 1996.
- Pomares, J. *Diccionari del català popular i d'argot*. Barcelona: Edicions 62, 1997.
- Pradilla, M.À. *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació*. Benicarló: Edicions Alambor, 1998.
- Pueyo, M. *Tres escoles per als catalans. Minorització lingüística i implantació escolar a Itàlia, França i Espanya*. Lleida: Pagès editors, 1996.
- Puig, G. I altres. *Treballs de sociolingüística catalana 14/15*. València: Eliseu Climent (editor), 2000.
- Pujolar, J. *De què vas, tio?* Barcelona: Empúries, 1997.
- Reixach, M. (coord.) *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens lingüístic de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*. Barcelona: Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya, 1997.
- Rodari, G. *Gramàtica de la fantasia*. Barcelona: Columna, 1997.
- Rodari, G. *Exercicis de fantasia*. Barcelona: Columna, 1997.
- Romans, M.; Vilador, G. *La educación de las personas adultas*. Barcelona: Paidós, 1998.
- Rubio, J.; Puigpelat, F. *Com parlar en públic*. Barcelona: Pòrtic, 1999.
- Serra, J. M. *Immersion lingüística, rendiment acadèmic i classe social*. Barcelona: Horsori, 1997.
- Serra, M. *Verbàlia*. Barcelona: Empúries, 2000.
- Serrano, S. *Comprendre la comunicació. El llibre del sexe, la poesia i l'empresa*. Barcelona: Proa, 2000.
- Trilla, J. *Otras educaciones. Animación sociocultural, formación de adultos y ciudad educativa*. Barcelona: Anthropos, 1993.
- Tuson, A. *Anàlisi de la conversa*. Barcelona: Empúries, 1995.
- Vallverdú, F. *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*. Barcelona: Edicions 62, 1998.
- Vila, I. (coord.) *Bilingüisme i educació*. Barcelona: UOC-Proa, 1998.
- Vila, I. *El català i el castellà en el sistema educatiu de Catalunya*. Barcelona: Horsori, 1995.

Coneixement de l'Entorn

PROFESSOR: Josep CASANOVAS i PRAT

CARACTERÍSTIQUES: Anual. 9 crèdits.

INTRODUCCIÓ:

En els diferents àmbits de l'educació social, l'entorn és un element important per entendre el treball que es realitza. No podem deslligar el comportament ni les característiques de les persones i les institucions amb què treballen els educadors/es socials sense tenir en compte l'entorn en què s'han format, si bé no és fàcil relacionar les característiques d'una institució o l'actuació d'una persona amb el seu entorn personal, familiar o col·lectiu. Per tot això, una base sobre com interpretar críticament la nostra societat és útil als educadors/es socials per tal de desenvolupar la seva tasca, perquè serveix per situar el seu treball en el conjunt de la societat, i també perquè dóna pistes sobre les possibilitats d'intervenció. En definitiva, perquè dóna una visió més àmplia que la simple intervenció especialitzada a resoldre problemes puntuals deslligats del seu entorn.

OBJETIUS:

Aquesta assignatura tracta el medi social, econòmic i cultural de Catalunya, tenint en compte que forma part d'una realitat global, amb els objectius de:

- 1.- Donar elements per interpretar críticament el món canviant en què vivim.
- 2.- Tractar l'entorn característic dels principals àmbits d'actuació de l'educació social.
- 3.- Treballar procediments d'anàlisi de la societat.

PROGRAMA:

1. Presentació.
2. Introducció a l'entorn.
3. El territori.
  - 3.1. L'espai i la seva representació.
  - 3.2. La globalització, una escala mundial.
  - 3.3. La divisió territorial.
  - 3.4. El món urbà.
  - 3.5. L'habitatge.
  - 3.6. Anàlisi de barris.
4. El canvi social.
  - 4.1. El temps i el canvi.
  - 4.2. El progrés i el desenvolupament.
  - 4.3. Violència i canvi.
5. El coneixement social.
  - 5.1. La ciència com a forma de coneixement.
  - 5.2. Característiques del coneixement social.
  - 5.3. La recerca social.
6. La població.
  - 6.1. La població mundial.
  - 6.2. L'evolució demogràfica.
  - 6.3. L'estructura de la població.
7. L'economia.

- 7.1. L'evolució econòmica.
- 7.2. Treball i atur.
- 8. L'organització social.
  - 8.1. La democràcia i les institucions.
  - 8.2. L'estat del benestar.
  - 8.3. Associacionisme i moviments socials.

METODOLOGIA:

L'assignatura es basarà en l'explicació del programa per part del professor, la participació dels estudiants a classe, exercicis individuals i en grups. Els estudiants hauran de preparar un treball d'exposició oral a classe.

AVALUACIÓ:

- Dues proves parcials.
- Un treball d'anàlisi de barris.
- Una exposició oral.
- Les activitats de classe.

BIBLIOGRAFIA:

- Anuari Estadístic de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, 2001.
- Anuari, l'*. Barcelona: Premsa Catalana, 2001.
- Benejam, P.; Pagès, J. *Enseñar y aprender ciencias sociales*. Barcelona: Institut Ciències de l'Educació UB, 1997.
- Bosque, J. et. al. *Pràcticas de geografía de la percepción y de la actividad cotidiana*. Vilassar: Oikos-Tau, 1992.
- Calaf, R. *Aprender a enseñar geografía*. Vilassar: Oikos-Tau, 1997.
- Carreras, C. *Geografía humana*. Barcelona: Edicions de la UB, 1998.
- Delors, J. *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya, 1996.
- Diversos Autors, *Les desigualtats socials a Catalunya*, Barcelona: Editorial Mediterrània, 1999.
- Diversos Autors, *Memòria de Catalunya*. Barcelona: Taurus, 1997.
- Giner, S. (dir.). *La societat catalana*, Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, 1998.
- Informe sobre el desarrollo humano 2000*. Madrid: Ediciones Mundi-Prensa, 2000.
- Jouvenel, H. de; Roque, M.A. (dir) *Catalunya a l'horitzó 2010*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1993.
- Maluquer, J. *Història econòmica de Catalunya*. Barcelona: Proa, 1998.
- Parcerisa, A. *Didàctica en la educación social*. Barcelona: Graó, 1999.
- Quivy, R.; Campenhoudt, L.V. *Manual de recerca en ciències socials*. Barcelona: Herder, 1997.
- Riquer, B. de; Culla, J.B. *El franquisme i la transició democràtica (1939-1988)*, Barcelona: Edicions 62, 2000.
- Risques, M. (dir). *Història de la Catalunya Contemporània*. Barcelona: Pòrtic, 1999.
- Romans, M. et. al. *De profesión: educador/a social*. Barcelona: Paidós, 2000.
- Trepal, C.A.; Comes, P. *El tiempo y el espacio en la didáctica de las ciencias sociales*. Barcelona: Graó, 1998.
- Trilla, J. i altres *Les ciutats que s'eduquen*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1999.
- La pobresa a Catalunya. Abast i característiques de la pobresa a Catalunya a la fi del segle XX*. Barcelona: Fundació Un Sol Món, 2001.

Psicologia del Desenvolupament

PROFESSORA: Montse BENLLOCH i BURRULL

Anual. 9 crèdits

OBJECTIUS:

Aquesta assignatura es proposa recórrer les diferents etapes del cicle vital, des de la infància fins a la senectut, oferint a l'estudiant d'Educació Social l'oportunitat de conèixer la diversitat i els canvis psicològics de les persones al llarg de la vida.

L'objectiu més important és donar alguns coneixements psicològics bàsics que permetin a l'Educador Social comunicar-se i interactuar de manera oportuna i eficaç amb persones de diferents edats, procedències, estats emocionals, cognitius i socials. Un altre objectiu és aproximar l'estudiant als textos psicològics, ajudant-lo a descobrir la seva utilitat com a recurs teòric i com a eina per a comprendre els esdeveniments abans de planificar o realitzar qualsevol intervenció socioeducativa.

CONTINGUTS:

Tema 1. Introducció.

El desenvolupament vist al llarg del cicle vital.

Algunes virtuts de l'enfocament del cicle vital versus la psicologia evolutiva.

Conceptes i definició de desenvolupament.

Aspectes biològics i ambientals dels canvis generacionals.

La influència cognitiva, afectiva i social en les crisis al llarg del cicle vital.

Aspectes normatius i no normatius

Tema 2. Des del naixement fins als 7 anys.

Aspectes cognitius d'aquesta fase. Dels esquemes d'acció a l'operativitat concreta.

Aspectes emocionals. De les conductes d'afecció a un principi d'autonomia bàsica.

Conflictes que el nen ha de superar amb els seus pares o tutors durant aquesta fase, i també amb els seus germans.

El fracàs escolar i les set intel·ligències de H. Gardner.

¿Per què els nens juguen tant durant aquest període? A què juguen?

El nen abandonat i el nen maltractat durant aquestes edats.

Tema 3. Des dels 7 fins als 12 anys

Desenvolupament cognitiu. Pensament operatiu i construcció de les grans categories del coneixement racional: l'espai, el temps, la causalitat, el nombre, la geometria. Influència de les cultures familiars i de l'aprenentatge escolar en la conquesta d'aquestes categories.

El desenvolupament i el domini del aspectes formals del coneixement i del llenguatge.

Les activitats de planificació com a aprenentatge de la autonomia i la cooperació. Joc cooperatiu i competitiu.

Desenvolupament de la tipificació sexual i de gènere en aquest període.

Tema 4. L'adolescència.

La pubertat i la sexualitat.

Els canvis físics i la imatge del cos.

Aspectes emocionals de l'adolescència: rol de la infància, canvi en les figures identificatòries: la importància del grup d'iguals. Els ideals.

La violència.

Els canvis intel·lectuals: les operacions formals i els interessos metafísics en l'adolescència.

¿Com ajudar els adolescents a vèncer les seves dificultats?

Tema 5. L'edat adulta

La maduresa: aspectes emocionals.

L'elecció de parella i la constitució de la família. Diferents models familiars.

L'elecció professional. Angoixes i responsabilitats.

Beneficis i perjudicis de l'estructura familiar en el desenvolupament de la maduresa.

Experiències de maternitat i paternitat. Canvis en la dinàmica de la parella.

Crisis en l'edat adulta: trencament de parelles, pèrdua i canvi de treball.

Aspectes intel·lectuals de l'edat adulta.

¿Com ajudar les mares i els pares a resoldre les dificultats en la criança i educació dels fills?

Tema 6. La vellesa.

La jubilació, vivències en l'home i la dona.

Crisis d'adaptació en la vellesa: canvis físics.

Característiques cognitives de la vellesa.

Habitat i vellesa: dificultats d'autonomia. La soledat.

Aspectes emocionals de la vellesa. La necessitat de comunicació.

Variables relacionades amb el benestar en la vellesa: història viscuda i relacions familiars.

Com ajudar les persones en aquesta etapa de la vida a vèncer les seves dificultats?

METODOLOGIA:

Es realitzaran explicacions, anàlisis de textos, debats, i preparació individual i en grup de presentacions.

AVALUACIÓ:

Per a avaluar els estudiants es realitzaran dues proves escrites individuals al final de cada quadrimestre, a més d'un treball en grup. La nota final serà la mitjana de les tres avaluacions.

La primera prova i el treball seran eliminatòris de matèria. Si no s'aproven, els estudiants faran un examen d'aquesta part de l'assignatura al final.

Es imprescindible una assistència regular a classe.

BIBLIOGRAFIA:

Erikson, E. H. *El ciclo vital completado*. Barcelona: Paidós, 1985.

Feriegla, J. M. *Envejecer. Una antropología de la ancianidad*. Barcelona: Anthropos, 1992.

Freud, A. *Psicoanálisis del desarrollo del niño y del adolescente*. Barcelona: Paidós, 1985.

Gardner, H. *La mente no escolarizada*. Barcelona: Paidós, 1991/1993.

Marchesi, A; Carretero, M; Palacios, J. *Psicología evolutiva. 1. Teorías i Métodos*. Madrid: Alianza, 1983.

Martí, E. *Psicología Evolutiva. Teorías y ámbitos de investigación*. Barcelona: Anthropos, 1991.

Palacios, J; Marchesi, A; Carretero, M. *Psicología Evolutiva. 2. Desarrollo cognitivo y social del niño*. Madrid: Alianza, 1983.

Silvestre, N; Solé, M. R; Pérez, M; Jodar, M.. *Psicología Evolutiva. Adolescencia edad adulta y vejez*. Barcelona: CEAC, 1995.

Triadó C. *Psicología Evolutiva*. Barcelona: Eumo Editorial, UB, UAB, 1993.

Vega, J.L; Bueno, B. *Desarrollo adulto y envejecimiento*. Madrid: Síntesis, 1995.

Zacarés, J. J; Serra, E. *La madurez personal Perspectiva desde la psicología*. Madrid: Pirámide, 1998.

Teories i Institucions Contemporànies de l'Educació

PROFESSOR: Joan SOLER MATA

CARACTERÍSTIQUES DE L'ASSIGNATURA: Quadrimestral; 6 crèdits.

OBJECTIUS:

A través de l'assignatura Teories i Institucions Contemporànies de l'Educació es pretén formar els estudiants de primer curs d'Educació Social en:

- a. una visió dels fenòmens educatius des de l'àmbit de l'educació social.
- b. un coneixement dels corrents educatius més rellevants que s'han desenvolupat al llarg de l'època contemporània, i l'aplicació que han tingut a través de les institucions educatives i els seus agents.
- c. una reflexió sobre les actuals perspectives en l'educació i en la pedagogia.

CONTINGUTS:

Bloc I: Aproximació a l'educació.

1. El concepte d'educació.
  - 4.1. Les dimensions de l'educació. Educació i socialització. L'educació social.
  - 4.2. L'estudi de l'educació. La pedagogia i les ciències de l'educació.
2. Els àmbits de l'educació. L'educació formal, no formal i informal.
  - 2.1. Les institucions educatives i els agents de socialització.
  - 2.2. Les institucions educatives no formals.
  - 2.3. La ciutat educativa.

Bloc II: Un balanç de la pedagogia contemporània (segles XIX i XX).

3. El mapa de la pedagogia contemporània: de l'*Emili* a *Franskenstein*.
4. La pedagogia activa.
  - 4.1. John Dewey i l'educació democràtica.
  - 4.2. L'evolució de les institucions de protecció de menors.
  - 4.3. L'educació fora de l'escola: les colònies escolars i l'educació en el lleure.
5. La pedagogia socialista i marxista.
  - 5.1. Educació i treball. La formació professional.
  - 5.2. Makarenko i el valor de la col·lectivitat.
  - 5.3. La democratització de l'educació i l'escola única.
6. Les pedagogies antiautoritàries.
  - 6.1. Paul Robin i la visió anarquista de l'educació integral.
  - 6.2. La pedagogia institucional. L'autogestió en l'educació.
7. Les pedagogies crítiques.
  - 7.1. Freire i la pedagogia alliberadora.
  - 7.2. Milani i la pedagogia de Barbiana.
  - 7.3. Illich i el moviment de la desescolarització.

Bloc III: Algunes perspectives pedagògiques del segle XXI.

8. El mapa de la pedagogia actual: la crisi de la modernitat.
9. La perspectiva postmoderna.
  - 9.1. El discurs tecnològic i la filosofia de sistemes.

- 9.2. El relativisme moral i l'educació.
- 10. La perspectiva crítica i política.
  - 10.1. El llegat de Freire: l'educació com a emancipació.
  - 10.2. Els moviments socials en l'educació: feminisme, ecologisme i pacifisme. La construcció de nous relats educatius.
- 11. La perspectiva humanista.
  - 11.1. L'informe Delors. El desenvolupament de la formació permanent.
  - 11.2. Edgar Morin i el pensament global i complex.
  - 11.3. La descoberta de l'altre: l'educació per a la cooperació i l'educació intercultural.

METODOLOGIA I PLA DE TREBALL:

a) Sessions de treball:

Les sessions constaran d'explicacions per part del professor, lectura i comentari d'articles, textos i altres documents, projecció de vídeos i diapositives, treballs en petits grups, debats col·lectius i exposicions de treballs per part dels estudiants. Segons el desenvolupament de l'assignatura i del curs, hi haurà alguna conferència o altres activitats complementàries.

b) Treball en grup:

Realitzar l'anàlisi d'una institució educativa de l'àmbit social i redactar un informe escrit, tot seguint les orientacions que es donaran a l'inici de curs. El resultat del treball s'haurà d'exposar oralment a classe.

c) Treball individual:

Redactar un assaig (6-8 pàgs.) a partir de la lectura d'un llibre que relacioni el seu contingut amb les explicacions, materials o altres lectures treballades a la classe.

d) Comentari de text:

El dia assenyalat en la convocatòria d'exàmens caldrà realitzar un comentari escrit a partir d'un text.

e) Horari de tutories i consulta:

És una part important de les activitats de l'assignatura i l'estudiant hauria d'assistir-hi sempre que ho necessiti. És obligatori assistir a les tutories de seguiment dels treballs de curs (orientacions sobre bibliografia, dubtes sobre el guió o l'estructura del treball, etc.) que s'organitzin i es programin dins l'horari de classe.

AVALUACIÓ:

La nota final de l'assignatura serà la ponderació dels següents aspectes:

-Activitats de classe	2
-Treball de grup (informe escrit i exposició oral)	3
-Treball escrit sobre la lectura d'un llibre	3
-Comentari de text	2
Total	10

La suma només es farà quan els quatre apartats estiguin superats satisfactòriament. En cas contrari, l'estudiant s'haurà de presentar a la segona convocatòria.

BIBLIOGRAFIA:

a) Llibres de lectura:

- Meirieu, Ph. *Frankenstein educador*. Barcelona: Laertes, 1998.
- Morin, E. *La mente bien ordenada*. Barcelona: Seix Barral, 2000.
- Postman, N. *Fi de l'educació*. Vic: Eumo, 1999.
- Trilla, J. *Aprender, lo que se dice aprender... Una teoría alfabética de la educación*. Barcelona: Octaedro, 1998.

b) Llibres de consulta:

- Avanzini, G. *La pedagogía del siglo XX*. Madrid: Narcea, 1987.
- Bárcena, F. *El oficio de la ciudadanía. Introducción a la educación política*. Barcelona: Paidós, 1997.
- Borrás, J.M. (dir.). *Historia de la infancia en la España contemporánea (1834-1936)*. Madrid: Min. Trabajo y Asuntos sociales, 1996.
- Bowen, J. *Historia de la Educación Occidental*. 3 volums. Barcelona: Herder, 1985.
- Capitán Díaz, A. *Historia del pensamiento pedagógico en Europa*. 2 volums. Madrid: Dykinson, 1984/1986.
- Carreño, M. (ed.) *Teorías e instituciones contemporáneas de educación*. Madrid: Síntesis, 2000.
- Castells, M. *La era de la información*. 3 volums. Madrid: Alianza, 1996.
- Colom, A.J.; Mèlich, J.C. *Después de la modernidad. Nuevas filosofías de la educación*. Barcelona: Paidós, 1995.
- Colom, A.J. (coord.) *Teorías e instituciones contemporáneas de la educación*. Barcelona: Ariel, 1997.
- Delgado, B. (dir.). *Historia de la Educación en España y América*. 3 volums. Madrid: SM, 1992/1994.
- Delgado, B. *Historia de la infancia*. Barcelona: Ariel, 1998.
- Delors, J. (dir.). *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona: Unesco, 1996.
- Diversos autors. *Pedagogías del siglo XX*. Barcelona: CissPraxis/ Cuadernos de Pedagogía, 2000.
- Diversos autors. "Les pedagogies del segle XX: un primer balanç". Monografia, *Temps d'Educació*, núm. 24, 2000, p. 7-234.
- Duch, Ll. *La educación y la crisis de la modernidad*. Barcelona: Paidós, 1997.
- Echeverría, J. *Los señores del aire: Telépolis y el tercer entorno*. Barcelona: Destino, 1999.
- Franch, M., Rial, R. i Riba, J.M. (ed.) *Escoltisme i educació*. Vic: Eumo, 1999.
- Fullar, O. *Filosofía de la educación*. Madrid: Síntesis, 2000.
- Houssaye, J. (dir.). *Quinze pedagogs: la seva influència, avui*. Barcelona: UOC/Proa, 1995.
- Juif, P.; Legrand, L. *Grandes orientaciones de la pedagogía contemporánea*. Madrid: Narcea, 1988.
- Lévy, P. *La cibercultura, el segon diluvi?* Barcelona: Proa/ Universitat Oberta de Catalunya, 1998.
- Lozano, C. *La educación en los siglos XIX y XX*. Madrid: Síntesis, 1994.
- Mallart, J.; Teixidó, M. i Vilanou (Coord.) *Repensar la pedagogía, avui*. Barcelona/Vic: IEC/Eumo, 2001.
- Mayordomo, A. *Socialización, educación social y clases populares. Estudios históricos*. València: Universitat de València, 1995.
- Meirieu, Ph. *La escuela, modo de empleo. De los "métodos activos" a la pedagogía diferenciada*. Barcelona: Octaedro, 1997.
- Morin, E. *Els 7 coneixements necessaris per a l'educació del futur*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya, 2000.
- Petrus, A. (coord.) *Pedagogía Social*. Barcelona: Ariel, 1998.
- Puig, J.M. *Teoría de la educación*. Barcelona: PPU, 1986.
- Quintana, J.M. *Las creencias y la educación. Pedagogía cosmovisional*. Barcelona: Herder, 2001.
- Romans, M., Petrus, A. i Trilla, J. *De profesión: educador(a) social*. Barcelona: Paidós, 2000.
- Ruiz, C. i Palacio, I. *Higienismo, educación ambiental y previsión escolar. Antecedentes y prácticas de Educación Social en España (1900-1936)*. València: Universitat de València, 1999.
- Santolaria, F. *Marginación y educación. Historia de la educación social en la España moderna y contemporánea*. Barcelona: Ariel, 1997.
- Soler, P. *L'educació en el lleure a Girona*. Girona: Universitat de Girona/ Llibres del Segle, 1995.
- Trilla, J. *La educación fuera de la escuela*. Barcelona: Planeta, 1985.
- Trilla, J. *Otras educaciones*. Barcelona: Anthropos, 1993.
- Trilla, J. (coord.) *El legado pedagógico del siglo XX para la escuela del siglo XXI*. Barcelona: Graó, 2001.
- Viñao, A. *Tiempos escolares, tiempos sociales*. Barcelona: Ariel, 1998.
- Viñao, A. *Leer y escribir. Historia de dos prácticas culturales*. Mèxic: Fundación Educación, voces y vuelos, IAP, 1999.

Sociologia i Antropologia Social

PROFESSOR: Jacint TORRENTS i BUXÓ

Quadrimestral. 6 crèdits.

OBJECTIUS:

Donar bases conceptuals i metodològiques de sociologia i antropologia social que facilitin als estudiants la comprensió dels entorns socials dels col·lectius o de les persones en risc o en situació de conflicte social. El marc de referència serà el de la societat catalana, entesa en el context més ampli de l'actual món en canvi.

CONTINGUTS:

1. Sociologia i antropologia social.
  - 1.1 Els camps d'estudi i els mètodes.
  - 1.2 Les eines conceptuals i teòriques. Conceptes clau: societat, cultura, classe social, gènere, etnicitat, posició social, capitalisme, patriarcat, globalització.
  - 1.3 La història humana: visions lineals i etnocentrisme.
2. L'estructura social contemporània.
  - 2.1 Origen, evolució i característiques de la desigualtat social: teoria del consens i teoria del conflicte.
  - 2.2 Les desigualtats de gènere, edat i ètnia.
  - 2.3 L'estructura i el canvi social: els canvis socials després de la industrialització.
  - 2.4 El sistema educatiu i les desigualtats socials.
3. Grups ètnics i culturals a Espanya.
  - 3.1 Les desigualtats socials.
  - 3.2 Les diferències culturals.
  - 3.3 Història de les migracions al sud d'Europa.
4. Els riscos de l'exclusió social.
  - 4.1 L'Estat de benestar.
  - 4.2 Crisi de l'Estat de benestar: l'exclusió social.
  - 4.3 Ideologies polítiques, educació i Estat de benestar: neoliberalisme, socialdemocràcia, democràcia cristiana, ecologisme.

METODOLOGIA:

L'assignatura es desenvoluparà alternant per a cada un dels quatre blocs temàtics les activitats següents:

- Explicació del programa de cada bloc per part del professor.
- Comentari de les lectures assignades a cada bloc.
- Exercicis i altres activitats.

AVALUACIÓ:

- Un exercici d'avaluació, individual o en grup, per a cada un dels quatre blocs (40%).
  - Un examen final (50%).
  - Es tindrà en compte la participació en les classes i altres activitats proposades (10%).
- Per aprovar l'assignatura cal superar satisfactòriament cadascun dels apartats.

BIBLIOGRAFIA:

- Barley, N. *El antropólogo inocente*. Barcelona: Anagrama, 1997.
- Berger, P. L. *Invitació a la sociologia. Una perspectiva humanística*. Barcelona: Herder, 1986.

- Besalú, X., Campani, G. i Palaudàrias, J. M. *La educación intercultural en Europa*. Barcelona: Pomares-Corredor, 1998.
- Bourdieu, P. *Sobre la televisió*. Barcelona: Edicions 62, 1997.
- Carbonell, F. *Inmigración: diversidad cultural, desigualdad social y educación*. Madrid: MEC, 1995.
- Cardús, S. (coord.) *La mirada del sociòleg*. Barcelona: Proa / UOC, 1999.
- Cavalli-Sforza, L. L. *Gens, pobles i cultures*. Barcelona: Proa, 1997.
- Cavalli-Sforza, L. L. *La ciència de la felicitat*. Barcelona: Proa, 1999.
- Chomsky, N. i Dietrich, H. *La aldea global*. Tafalla: Txalaparta, 1997.
- Contreras, J. (comp.) *Los retos de la inmigración*. Madrid: Talasa, 1994.
- Delgado, M. *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries, 1998.
- Diversos Autors. *Antropologia d'avui*. Barcelona: Teide, 1983.
- Diversos Autors. *Desigualtat i canvi*. Barcelona: Biblioteca Universitària, n. 34, Proa / UAB, 1997.
- Diversos Autors (eds.) *Antropologia de los pueblos de España*. Madrid: Taurus, 1991.
- Diversos Autors. *Las razas humanas*. 8 vol. Barcelona: Oceano, 1995.
- Flecha, R. *La nueva desigualdad cultural*. Barcelona: El Roure, 1990.
- Geertz, C. *La interpretación de las culturas*. Barcelona: Gedisa, 1992.
- Harris, M. *Antropología cultural*. Madrid: Alianza, 1995.
- Leakey, R. E. *La formación de la humanidad*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 1981.
- Masllorens, A. *El quart món*. Barcelona: Barcanova, 1991.
- Masllorens, A. *Informe sobre la inmigració*. Barcelona: Deriva, 1995.
- Parcerisa, A. *Didáctica en educación social*. Barcelona: n. 135, Graó, 1999.
- Pérez de Cuéllar, J. *La nostra diversitat creativa*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya, 1997.
- Pujadas, J. J. *Etnicidad. Identidad cultural de los pueblos*. Madrid: Eudema, 1993.

Psicologia Social i de les Organitzacions

PROFESSOR: Josep SANTACREU i TANYÀ

Quadrimestral. 6 crèdits.

OBJECTIUS: Que l'estudiant:

1. Adquireixi coneixements bàsics sobre temes rellevants de la Psicologia Social.
2. Prengui consciència de la repercussió dels processos socials i organitzatius en l'individu.
3. Sigui capaç d'analitzar els factors psicosocials presents en els diferents contextos d'intervenció pedagògica

CONTINGUTS:

1. Concepte i Història de la Psicologia Social
2. El procés de Socialització
  - 2.1 Naturalesa de la Socialització
  - 2.2 Aspectes socials de la personalitat
  - 2.3 Desocialització i Resocialització
3. Les Actituds
  - 3.1 Formació de les Actituds
  - 3.2 Funcions de les Actituds
  - 3.3 El canvi d'Actitud
4. Identitat Personal i Identitat Social
5. Productes de la Interacció Social
  - 5.1 La pressió cap a la Conformitat
  - 5.2 Obediència
  - 5.3 La Desviació Social
  - 5.4 La influència de les minories
6. Estereotips i Prejudicis
  - 6.1 Concepte i funcions
  - 6.2 Teories explicatives
7. Agressivitat, violència i conducta prosocial
8. Psicologia dels Grups
  - 8.1 Processos intragrups
  - 8.2 Cooperació i Competició
9. Liderat
  - 9.1 Teories Clàssiques
  - 9.2 Teories Modernes
  - 9.3 Liderat i organitzacions
10. Psicologia Social de les Organitzacions
  - 10.1 La cultura de les organitzacions
  - 10.2 Tipus d'organitzacions
  - 10.3 Els grups i la organització
  - 10.4 El Treball en Equip
11. La conducta col·lectiva

METODOLOGIA:

El desenvolupament dels continguts es farà a través de sessions expositives, lectures d'articles i llibres, debats i exercicis pràctics en grup per aprofundir en els continguts de l'assignatura.

AVALUACIÓ:

Els estudiants hauran de demostrar l'assoliment dels objectius de l'assignatura a través d'una prova escrita que valorarà el 70% de la qualificació final, així com amb treballs i exercicis realitzats en la dinàmica del grup-classe.

BIBLIOGRAFIA:

- Aronson, E. *El animal social*. Madrid: Alianza Editorial, 1995.
- González, M.P. *Orientaciones teóricas fundamentales en psicología de oes grupos*. Barcelona: PPU, 1995.
- Mann, L. *Elementos de Psicología Social*. Mèxic: Limusa, 1990.
- Mintzberg, H. *La estructuración de las organizaciones*. Barcelona: Ariel, 1998.
- Moscovici, S. *Psicología Social (I i II)*. Barcelona: Paidós, 1988.
- Munné, F. *La Interacción Social*. Barcelona: PPU, 1995.
- Myers, D.G. *Psicología Social*. Madrid: Médica Panamericana, 1991.
- Salazar, J.M. i altres *Psicología Social*. Mèxic: Trillas, 1990.
- Schein, E.H. *Psicología de la Organización*. DOSSAT, 1981.
- Shaw, M.E. *Dinámica de Grupo*. Barcelona: Herder, 1994.
- Smith, P.B. i Peterson, M.F. *Liderazgo, organizaciones y cultura*. Madrid: Pirámide, 1990.
- Tajfel, H. *Grupos Humanos y Categorías Sociales*. Barcelona: Herder, 1984.

Educació Permanent

PROFESSOR: Joan VERA i SAUCEDO

OBJECTIUS:

- Aprofundir en el marc teòric de l'educació permanent en relació als conceptes fonamentals d'educació.
- Analitzar i conèixer els diferents àmbits que integren l'educació permanent.
- Donar instruments per comprendre i analitzar el context social dels diferents camps d'intervenció de l'educació permanent.
- Reflexionar sobre les diverses metodologies, projectes i models d'intervenció socioeducativa necessaris per a una pràctica professional competent.

BLOCS TEMÀTICS:

1. Aproximació terminològica i conceptes fonamentals
2. Educació de persones adultes i educació permanent
3. Els diferents àmbits de l'educació permanent
4. L'educació permanent en l'actual sistema social, polític i econòmic
5. Models d'educació permanent
6. Educació permanent i formació bàsica
7. Educació permanent i la formació per al treball
8. Educació permanent i el desenvolupament comunitari
9. Les ciutats educadores
10. Perfil de l'educadora/r social en els diferents àmbits d'intervenció de l'educació permanent.

METODOLOGIA:

L'assignatura s'estructura a partir de:

- Les sessions de treball: introducció del tema per part del professor; presentació d'experiències d'educació permanent i debats a classe.
- El treball individual: comentaris de text sobre cada un dels blocs temàtics; anàlisi de documents, estudi de casos...
- El treball de grup.

AVALUACIÓ:

L'assignatura s'avaluarà a partir dels següents elements:

1. Una prova escrita a final de curs (50 %)
2. El treball individual o de grup (opcional) (20 %)
3. Els comentaris de text, anàlisi de documents i estudi de casos a classe (20 %)
4. Es valorarà la iniciativa personal: participació a la classe, presentació d'experiències, lectura de la bibliografia recomanada... (10 %)

La puntuació obtinguda en els tres primers elements ha de ser com a mínim d'aprovat (= 5). Es tindrà en compte l'autoavaluació i la participació en les tutories.

BIBLIOGRAFIA

- Apple, M. W (2000) *Teoría crítica y educación*. Madrid: Miño y Dávila Editores
- Apps, Jerone W. (1994) *Problemas de la educación permanente*. Barcelona. Paidós (Ed.or. 1983)
- Ayuste, A. i altres (1994). *Planteamientos de la pedagogía crítica. Comunicar es transformar*. Barcelona: Graó.

- Barker, Paul (coordinador), (1996) *Vivir como iguales*. Buenos Aires. Paidós Studio
- Bernstein, Basil i altres (1997) *Ensayos de pedagogía crítica*. Madrid: Editorial Popular.
- Castells, Manuel (1997) *La era de la información. Economía y sociedad cultura*. Vol.1: *La sociedad real*. Madrid: Alianza.
- Carretero, M; Palacios, J. i Marchesi, A. (1985). *Psicología evolutiva 3. Adolescencia, madurez y senectud*. Madrid: Alianza (pp.143-233).
- Cole, M. i Scribner S. (1997) *Cultura y pensamiento. Relación de los procesos cognoscitivos de la cultura*. Mèxic: Limusa (Ed.Or.1974)
- Comisión Europea (1996) *Enseñar y aprender*. Luxemburgo: Oficina Publicaciones oficiales de la Comunidad Europea.
- Delors, J. (1996) *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona. Centre Unesco de Catalunya
- Del Ríó, E. (1991) *Formación y empleo. Estrategias posibles*. Barcelona: Paidós.
- Erikson, E (1981) *El ciclo vital completo*. Mèxic: Paidós.
- Flecha, R (1990) *Educación de personas adultas. Propuestas para los años noventa*. Barcelona: El Roure.
- Freire, P (1997) *A la sombra de este árbol*. Barcelona: El Roure.
- García Carrasco, J. (coord.) (1997) *Educación de adultos*. Barcelona: Ariel.
- Gelpi, E. (1990) *Educación permanente. Problemas laborales y perspectivas educativas*. Madrid: Editorial Popular/EOI.
- Gelpi, E. (1998) *Identidades, conflictos y educación de adultos*. Diálogos y Universidad
- Gorz, A. (1995) *Metamorfosis del trabajo*. Madrid: Sistema
- Luirá, A.R. (1987) *Desarrollo histórica de los procesos cognitivos*. Madrid: Akal.
- Marchioni, Marco (1985) *Planificación social y organización de la comunidad*. Madrid. Editorial Popular
- Marchioni, Marco (1999) *Comunidad, participación y desarrollo*. Madrid. Editorial Popular
- Ramonet, Ignacio (1991) *Pensamiento crítico vs. pensamiento único*. Le Monde Diplomatique. Edición española.
- Requejo, A. (coord.) (1994) *Políticas de educación de adultos*. Santiago de Compostela: Tórculo.
- Sánchez Alonso, Manuel (1991) *La participación. Metodología y práctica*. Madrid. Editorial Popular
- Vilanova E. i Vilanova R. (1996) *Las otras empresas. Experiencias de economía alternativa y solidaria en el estado español*. Madrid: Telasa.
- Vigotski, L. (1988) *Pensament i llenguatge*. Vic: Eumo Editorial.

Assignatures obligatòries de segon curs

Programes d'Educació de Persones Adultes

Anual. 9 crèdits

OBJECTIUS

- a) Reconèixer les necessitats quotidianes de les persones adultes i aquelles competències bàsiques que ha de desenvolupar l'educació per a satisfer-les.
- b) Incorporar els coneixements que diferents disciplines aporten a la teoria i la pràctica de l'educació bàsica de persones adultes.
- c) Conèixer organització, metodologies i materials didàctics útils en l'EBA
- d) Conèixer la història recent i la normativa fonamental de l'EBA

CONTINGUTS:

1. Conceptes bàsics, i subjectes de l'educació bàsica d'adults (EBA)
  - 1.1. Terminologia usual
  - 1.2. Modalitats: presencial, no presencial, mixta.
  - 1.3. Competències bàsiques: definició, determinació i pràctiques educatives
  - 1.4. Col·lectius potencials i prioritaris que tenen expectatives en l'EBA
  - 1.5. Entorn social i cultural d'aquests col·lectius.
2. Elements per una proposta d'EBA. Bases teòriques i criteris metodològics
  - 2.1. La intel·ligència de l'adult
  - 2.2. Conseqüències cognitives de l'educació formal i informal
  - 2.3. Les competències bàsiques
  - 2.4. Objectius de l'EBA
  - 2.5. L'aprenentatge dialògic
  - 2.6. Criteris metodològics
3. Programes d'EBA
  - 3.1. L'alfabetització de persones adultes
    - 3.1.1. Analfabetisme i analfabetisme funcional
    - 3.1.2. Aportacions de Paulo Freire
    - 3.1.3. Anàlisi de diferents mètodes
  - 3.2. Tallers de comunicació per a persones immigrades
    - 3.2.1. Contextualització
    - 3.2.2. Objectius
    - 3.2.3. Currículum
    - 3.2.4. Metodologia
  - 3.3. Programes d'accés al sistema educatiu. Graduat Escolar i/o GES. Preparació per l'accés a cicles formatius de grau mitjà o superior (PACFGM- PACFGS). Preparació per a les proves d'accés a la universitat per a majors de vint-i-cinc anys (PAU).
    - 3.3.1. Contextualització
    - 3.3.2. Objectius
    - 3.3.3. Currículum
    - 3.3.4. Metodologia
  - 3.4. Altres programes d'educació i formació bàsica.

- 3.4.1. Formació bàsica pel món del treball
- 3.4.2. Formació bàsica per la participació ciutadana
- 3.4.3. Formacions específiques
- 4. Altres pràctiques educatives
  - 4.1. Tallers i tertúlies
  - 4.2. Xarxa d'intercanvi de coneixements
  - 4.3. Històries de vida
- 5. Aproximació a models d'EBA
  - 5.1. Elements que configuren un model
  - 5.2. Model adaptatiu, escolar
  - 5.3. Model negatiu, andragògic
  - 5.4. Educació popular
- 6. Els centre d'EBA
  - 6.1. Contextualització
  - 6.2. Organització
  - 6.3. Funcionament
  - 6.4. Criteris de relació interpersonal
  - 6.5. Criteris de relació amb el medi social
  - 6.6. Projecte de centre
- 7. La integració als centres de persones amb discapacitat psíquica
  - 7.1. Justificació
  - 7.2. Diferents models
  - 7.3. Característiques de les persones adultes amb discapacitats psíquiques que van a centres d'adults
  - 7.4. Necessitats educatives
  - 7.5. Metodologia
  - 7.6. Organigrama del centre per a atendre aquests col·lectius
- 8. Plans territorials/comunitaris d'educació de persones adultes
  - 8.1. Bases teòriques
  - 8.2. Metodologia per a la seva elaboració
  - 8.3. Criteris d'avaluació
- 9. Els professionals que treballen en educació/formació de persones adultes
  - 9.1. Voluntaris i assalariats
  - 9.2. Perfil
  - 9.3. Funcions
- 10. Història recent de l'EBA a Catalunya
  - 10.1. Els anys setanta. El despertar
  - 10.2. Principis dels 80. La iniciativa popular
  - 10.3. Consolidació i contradiccions dels anys 90
  - 10.4. Situació actual
  - 10.5. Noves organitzacions

METODOLOGIA:

Es procurarà una interrelació estreta entre teoria i pràctica de manera que els diferents apartats teòrics es desenvolupin inicialment a partir de "fets d'experiència" i al final ofereixin elements per a la pràctica educativa.

Hi haurà exposicions del professor, debats a classe i treballs en petit grup.

AVALUACIÓ:

En l'avaluació s'haurà de posar de manifest el grau de coneixement dels aspectes fonamentals de l'assignatura i la capacitat d'elaboració i desenvolupament dels mateixos.

A) Opcional

I. Anàlisi comparativa de dos documents. (20%)

Contextualitzar els documents. Treure ordenadament tota la informació que es consideri rellevant. Fer un comentari sobre el seu contingut. Fer notar les coincidències i/o contradiccions.

Es realitzarà entre dues persones.

II. Treball de recerca. (20%)

Es tracta d'aprofundir algun aspecte del programa o realitzar algun estudi d'una experiència de EBA

Es realitzarà en equip de tres persones.

Condicions per a realitzar aquets treballs:

En qualsevol de les dues opcions caldrà presentar el tema o documents escollits al final d'octubre.

És imprescindible el seguiment de tutoria.

Els treballs es lliuraran dues setmanes abans de l'examen final

B) Comú :

Prova al final d'assignatura (80%)

Preguntes sobre conceptes bàsics de l'assignatura i exposició raonada d'algun apartat

Data : d'acord amb el calendari acadèmic.

BIBLIOGRAFIA:

AAVV (1973): *Estudi sobre l'analfabetisme funcional a Catalunya*. Barcelona: Departament de Benestar Social

Ayuste, A. i altres (1994): *Planteamientos de la pedagogía crítica. Comunicar y transformar*. Barcelona: Graó.

Ayuste, A. (1997): «Pedagogía crítica y modernidad». *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 254, gener de 1997, p. 80-85.

Ayuste, A. i al. (1994): *Planteamientos de la pedagogía crítica. Comunicar y transformar*. Barcelona: Graó Editorial

Castells, Manuel (1996): *La era de la información. Economía, sociedad y cultura. Vol. I La sociedad red*. Madrid: Alianza Editorial

Flecha, R. (1998): *Compartiendo Palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona: Paidós

Freire, P. (1997): *A la sombra de este árbol*. Barcelona: El Roure

Giroux, H.A. (1990): *Los profesores como intelectuales*. Barcelona: Paidós/ MEC

Medina, O. (1997): *Modelos de educación de personas adultas*. Barcelona: El Roure.

Kozol, Jonathan (1990): *Analfabetos USA*. Barcelona: El Roure

Londoño, L.O. (comp.) (1990): *El analfabetismo funcional. Un nuevo punto de partida*. Madrid: Editorial Popular.

Lowe, J. (1978): *La educación de adultos. Perspectivas mundiales*. Salamanca: Sígueme.

Medina, O. (1997): *Modelos de educación de las personas adultas*. Barcelona: El Roure.

Pacual, A. (2000): *Hacia una sociología curricular en Educación de Personas Adultas*. Barcelona: Octaedro.

Requejo, A. (1994): *Política de educación de adultos*. Santiago de Compostela: Tórculo Ediciones

Requejo, A. (1997): "Animación sociocultural y educación de adultos". Dins Trilla, J. (Coord.): *Animación sociocultural. Teorías, programas y ámbitos*. Barcelona: Ariel, p. 239-254.

Scribner, S.; Cole, M. (1974): *Cultura y pensamiento. Relación de los procesos cognoscitivos con la cultura*. Mèxic: Limusa.

Temps d'Educació, núm. 20, 2n semestre 1998. Tema monogràfic: *Educació de persones adultes: models d'organització, models de gestió*, p. 131-234.

Trilla, Jaume (1993): *La educación fuera de la escuela. Ambitos no formales y educación social*. Barcelona: Ariel.

Trilla, Jaume (1993): *Otras educaciones. Animación sociocultural, formación de adultos y ciudad educativa*. Barcelona: Anthropos.

Organització i Gestió d'Institucions Educatives no Formals

PROFESSORA: Rosa GUITART I ALED

Anual. 9 crèdits.

OBJECTIUS:

- Adquirir estratègies aplicables al procés de planificació, funcionament i avaluació d'una institució d'educació no formal
- Saber analitzar projectes d'educació no formal així com pràctiques organitzatives i de gestió dutes a terme dins les institucions d'educació no formal
- Saber prendre decisions a partir de la reflexió i l'anàlisi sobre l'àmbit organitzatiu de les institucions educatives no escolars
- Saber organitzar una institució d'educació no formal
- Adquirir actituds favorables envers la reflexió, l'anàlisi i la innovació dins del camp de l'organització i la gestió de les institucions d'educació no formal

CONTINGUTS:

1. Característiques i principis organitzatius de les institucions d'educació no formal
  - Definició i continguts de l'organització de les institucions d'educació no formal
  - Tipologia de les institucions
  - Formes jurídiques de les entitats
2. Elements organitzatius de les institucions
  - El paper de les finalitats
  - L'entorn. Els usuaris
  - L'estructura organitzativa
  - El sistema relacional
3. Modalitat d'organització de les institucions
  - Òrgans de governs
  - Modalitats de direcció/gestió
  - Organització dels recursos humans
  - Documentació
4. La planificació en les entitats
  - Els projectes
  - Fases d'elaboració dels projectes
5. Avaluació de projectes i programes
  - Funcions de l'avaluació
  - Components de l'avaluació
  - Tècniques i instruments d'avaluació
6. La gestió econòmica. La comunicació exterior
  - Components de la gestió econòmica
  - El finançament de les entitats
  - La comunicació exterior en les entitats

METODOLOGIA:

Es duran a terme activitats i estratègies metodològiques diferents

- exposicions introductòries per part de la professora, amb participació de l'alumnat sobre els coneixements

- propis i els dubtes que es plantegin
- treball individual sobre exercicis pràctics
- debat en grup classe sobre les idees aparegudes dins la classe
- treball en grup sobre anàlisi d'informació, documentació i exemplificacions
- treball en petit grup sobre elaboració d'un projecte d'organització d'un centre d'educació no formal

AVALUACIÓ

L'avaluació es basarà en

- l'assistència i la participació a classe
- els treballs individuals
- el treball en petit grup
- el treball grupal de curs
- prova escrita final

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

- Armengué, X. i Vila, T. (1997): *Manual legislatiu associatiu*. Barcelona: Torre Jussana. Ajuntament de Barcelona. Útils pràctics, núm. 5
- Boix, T. i Viche, M. (1990): *Animación y gestión cultural*. València: Grup Dissabte.
- Connors, T.D. (ed.) (1998-99): *Manual de les organitzacions no lucratives*. Vol.I i II. Alella: Edicions Pleniluni
- Ibar, M. i Longas, J. (1991): *Com organitzar i gestionar una entitat*. Alella: Edicions Pleniluni
- Lorenzo, M. i altres (1998): *Enfoques en la organización y dirección de Instituciones Educativas Formales y no Formales*. Granada: G.E.U.
- Tomàs, M. (1997): *Temes bàsics d'organització i gestió d'institucions d'educació no formal*. Bellaterra: Publicacions de la UAB
- Tschorne, P. i altres (1990): *Guía para la gestión de asociaciones*. Madrid: Popular
- Vernis, A. i altres (1998): *La gestión de las organizaciones no lucratives*. Bilbao: Deusto

Intervenció Educativa sobre Problemes Fonamentals de Desadaptació Social

PROFESSOR: Joan SALA i BAIGET

Anual. 9 crèdits

OBJECTIUS:

- Es pretén que els alumnes s'introdueixin en els diferents conceptes i experiències que els apropin a l'estudi i a la pràctica de distintes situacions d'inadaptació social que afecten especialment a la infància i a l'adolescència.
- Conèixer i analitzar la metodologia d'intervenció de les alternatives socioeducatives més significatives dels àmbits de Serveis Socials de Base, de l'Atenció a la Infància i Adolescència de tercer nivell i de la Justícia Juvenil i Mesures Penals Alternatives.

CONTINGUTS:

1. La inadaptació social:
  - Concepte d'inadaptació social.
  - Diferents tipus d'inadaptació.
2. Teories explicatives de la inadaptació social:
  - La versió legaljurídica.
  - La versió biològica.
  - La versió psicològica.
  - La versió sociopsicològica.
  - La versió sociològica o ambientalista.
  - Una orientació bidimensional.
3. Factors que defineixen la personalitat dels menors inadaptats o en situació de risc social/dificultat social:
  - Mancances afectives i els seus efectes a curt i llarg termini.
  - Diferents fases de la vinculació afectiva.
  - Problemàtiques derivades de: situacions familiars, situacions del medi social, situacions personals i maltractaments infantils.
4. Àmbits d'intervenció. Alternatives socioeducatives:
  - 4.1- Àmbit de la protecció dels menors:
    - Serveis Socials d'Atenció Primària (SSAP o UBASP o EBASP).
    - Serveis Socials Especialitzats (SSE) i Equips d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència (EAIA).
    - Medi Obert (DAI).
    - Recursos UAC (Unitat Adaptada Curricular) i UEE (Unitat Escolarització Externa).
    - Serveis d'Urgències i Centres d'Acolliment.
    - Acolliment familiar simple en família pròpia o aliena.
    - Acolliment simple en Centres Residencials d'Acció Educativa (CRAE), en Centres Terapèutics i en centres d'Educació Intensiva.
    - Pla Interdepartamental per a majors de 18 anys.
    - Adopció.
  - 4.2- Àmbit de la Justícia Juvenil:
    - Programes d'atenció de menors de 12/14 a 16 anys.
    - Programes d'atenció de menors de 16 a 18 anys: presentencials i postsentencials.
    - Llibertat vigilada.
    - Centres d'internament: centres d'Observació i centres de Tractament/compliment de mesura.

5. Mètodes d'investigació en pedagogia de la inadaptació social:
  - Classificació i diferents models.
  - Avaluació de necessitats.
  - Anàlisi de situació.
  - Estratègies d'intervenció.
  - Criteris d'avaluació.
6. Tècniques d'intervenció:
  - La relació personal/educativa d'ajuda.
  - Fases del model d'ajuda.
7. Història de les alternatives educatives a la inadaptació social a Catalunya des de finals del segle XIX fins a l'actualitat.

METODOLOGIA:

Es planteja des d'una perspectiva teoricopràctica que consistirà en:

- Presentació de la temàtica pel professor.
- Aprofundiment per part de l'alumne mitjançant la lectura de documents de treball indicats a l'efecte.
- Aportacions de professionals que estan treballant directament en alguna de les alternatives socioeducatives a estudiar.
- Treball, individual o en parella, sobre una alternativa socioeducativa.

AVALUACIÓ:

Per a l'avaluació final es tindran en compte:

- Un exercici d'avaluació a mitjans de curs i un examen final, en els que es valorarà els continguts desenvolupats a classe, els continguts dels materials de lectura dels documents proposats i els continguts de les lectures obligatòries prèviament indicades. Aquestes dues proves són ambdues obligatòries i donaran el 75% de la nota (25% la primera i 50% la final).
- Un treball individual o per parelles de presentació obligada (25% de la nota).

BIBLIOGRAFIA:

- Amorós, P. *La adopción y el acogimiento familiar*. Madrid: Narcea, 1987.
- Amorós, P. *Metodología d'intervenció en medi obert*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya. 1993.
- Casas, F. *Infancia: perspectivas psicosociales*. Barcelona: Paidós, 1998.
- Delgado, B. *Historia de la infancia*. Barcelona: Ariel, 1998.
- DGAI. *Els maltractaments infantils a Catalunya*. Barcelona: Benestar Social. Generalitat de Catalunya. 1991
- DGAI. *Què són els EAIA?* Barcelona: Generalitat de Catalunya. 1988.
- DGAI. *Projecte educatiu marc del Servei de Centres*. Barcelona: Departament de Benestar Social. Generalitat de Catalunya. 1992.
- Folch i Soler, A. *Ramon Albó i Martí*. Barcelona: oikos-tau, 1995.
- Funes, J. *Mediació i justícia juvenil*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Generalitat de Catalunya, 1994.
- Garrido, V. *La delincuencia juvenil*. Madrid: Alhambra, 1987.
- Garrido, V. *La reeducación del delincuente juvenil*. València: Tirant lo Blanch, 1992.
- Panchón, C. *Manual de Pedagogía de la inadaptación social*. Barcelona: Dulac Edicions, 1998.
- Parcerisa, A. *Didáctica en educación social*. Barcelona: Garó, 1999.
- Pou, J. *Pedagogía de la marginación*. Madrid: Popular, 1991.
- Pou, J. *La violencia en las familias*. Madrid: Unión de Asociaciones Familiares, 1991.
- Singer, L.R. *Resolución de conflictos*. Barcelona: Paidós, 1996.
- Vega, A. *Pedagogía de inadaptados*. Madrid: Narcea, 1994.

Pràctiques I

PROFESSORS TUTORS:

Tots els professors i les professores de la Facultat d'Educació que imparteixen docència a la Diplomatura d'Educació Social.

COORDINACIÓ DE PRÀCTIQUES: Provi DAUFÍ i MORESO

Anual. 16 crèdits.

Les *Pràctiques I* estan concebudes fonamentalment per iniciar l'estudiant en el coneixement de la pràctica professional en una institució, servei o centre relacionat amb l'educació social, a partir dels eixos bàsics següents:

1. La participació en el treball interprofessional, com a ajudant o col·laborador dels educadors del centre de pràctiques.
2. El coneixement de la realitat social i cultural de les persones i col·lectius als quals s'atén i s'educa.
3. L'observació de la pràctica educativa duta a terme en el centre de pràctiques i la reflexió sobre la pròpia pràctica duta a terme en el centre per l'estudiant.

Les *Pràctiques I* es duran a terme en un centre o institució que pertanyi a algun dels tres àmbits d'actuació de l'educació social que estableix el reial Decret 1420/1991:

- a. Animació sociocultural i educació en el temps lliure.
- b. Educació de les persones adultes i estructures educatives al llarg de la vida.
- c. Educació especialitzada.

Es procurarà que durant els dos períodes de pràctiques que hi ha a la Diplomatura d'Educació Social —a Segon i a Tercer Curs—, l'estudiant realitzi les pràctiques en centres diferents, encara que pertanyin a un mateix d'aquests tres àmbits.

En tractar-se del primer contacte continuat i sistemàtic que la majoria d'estudiants mantindran amb un centre, servei o institució d'educació social, aquest període pretén ser una *iniciació* a la pràctica professional (més que no pas un aprofundiment), a partir de la qual l'estudiant haurà d'obtenir una visió general del centre de pràctiques i del treball educatiu que s'hi duu a terme.

OBJECTIUS:

1. Conèixer de prop el treball educatiu que es duu a terme en el centre de pràctiques i participar-hi com a ajudant o col·laborador dels educadors del centre.
2. Conèixer la realitat social i cultural de les persones i col·lectius atesos en un dels àmbits d'actuació de l'educació social.
3. Observar la pràctica educativa en un àmbit d'actuació de l'educació social.
4. Reflexionar de forma sistemàtica sobre la pròpia pràctica duta a terme per l'estudiant en el centre.

ACTIVITATS:

Els objectius més concrets —o tasques a realitzar per l'estudiant durant les pràctiques— variaran en funció de les característiques del centre. Aquests objectius o tasques concretes seran acordades durant els primers dies de l'estada de pràctiques pel tutor o la tutora del centre, l'estudiant en pràctiques i el tutor o tutora de la Universitat.

Aquestes tasques s'especificaran en un document, una còpia del qual es lliurarà a cada una de les parts (el tutor o el centre de pràctiques, l'estudiant i el tutor de la Universitat).

Al final del període de pràctiques i dins del termini establert, l'estudiant lliurarà al tutor de la Universitat la

Memòria de Pràctiques I. Aquesta memòria haurà d'incloure els següents apartats:

- Anàlisi de l'entorn de la institució de pràctiques.
- Anàlisi de la institució de pràctiques.
- Estudi del grup o persones a les quals s'atén en aquesta institució.
- Descripció i valoració de les tasques que haurà realitzat durant el període de pràctiques.
- Valoració general de les pràctiques.

TEMPORALITZACIÓ:

La durada de les *Pràctiques I* és de 8 setmanes i es realitzaran durant un període intensiu en els mesos de gener i febrer. El nombre total d'hores és de 200, a raó d'unes 25 hores setmanals. De tota manera, tan el total d'hores com l'horari de pràctiques (la distribució de les hores de pràctiques durant la setmana i durant tot el període de pràctiques) variarà en funció de les característiques i necessitats del centre, a les quals s'adaptarà l'estudiant que hi faci les pràctiques.

AVALUACIÓ:

Per a l'avaluació dels estudiants en pràctiques es tindran en compte els següents elements:

- L'assistència al centre durant el període intensiu establert i l'assistència a reunions i a altres activitats de la institució, sempre i quan aquesta ho autoritzi.
- L'assistència a les sessions de formació de pràctiques.
- La Memòria de Pràctiques.

Per a la determinació de la nota final —que serà posada pel professor tutor— es valorarà el grau d'assoliment dels objectius generals de les Pràctiques I, a partir de:

1. L'informe del tutor del centre —que haurà de ser positiu— confirmat en l'entrevista i visita al centre.
2. L'intercanvi d'informació i entrevistes amb el propi estudiant.
3. La Memòria de Pràctiques.

Noves Tecnologies Aplicades a l'Educació

PROFESSORA: Marta MARIMON i MARTÍ

Quadriestral. 6 crèdits.

OBJECTIUS:

1. Prendre consciència de l'impacte social de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació a la societat actual i, en especial, a l'àmbit de l'educació no formal.
2. Familiaritzar-se amb els equipaments informàtics i adquirir destreses en la utilització dels diversos tipus de programes informàtics (processament de textos, bases de dades, full de càlcul).
3. Conèixer els recursos telemàtics i les seves aportacions a la cerca d'informació i a la comunicació.
4. Reflexionar sobre els tòpics i els estereotips que poden manejar els mitjans de comunicació de masses.
5. Analitzar els efectes dels mitjans de comunicació de masses que es deriven de la seva especificitat tecnològica i expressiva, de les temàtiques que tracten i de la manera com les tracten.
6. Relacionar l'educació i els mitjans de comunicació de masses com a agents que poden generar aprenentatges i induir valors i pautes de comportament específics.
7. Potenciar la innovació educativa i professional.

CONTINGUTS:

1. La Tecnologia de la Informació a la societat:
  - 1.1 Impacte de la TI a la societat actual.
  - 1.2 Nocions bàsiques: maquinari i programari.
  - 1.3 Principals eines per a l'alfabetització informàtica:
    - 1.3.1 El processador de textos.
    - 1.3.2 El full de càlcul.
    - 1.3.3 La base de dades.
    - 1.3.4 L'editor gràfic.
    - 1.3.5 La telemàtica.

AVALUACIÓ:

Per avaluar l'assignatura es tindrà en compte el treball continuat de l'estudiant al llarg de tot el quadriestral.

- En primer lloc es valoraran les activitats fetes a classe de cadascun dels blocs de continguts treballats sobre eines informàtiques amb les ponderacions següents: Windows (5%), Word (10%), Access (10%), Excel (10%).
- En segon lloc, es valorarà la participació activa de l'estudiant en un debat virtual en el qual es reflexionarà sobre el paper de les TIC a la societat. Aquesta participació tindrà un pes del 15% sobre la qualificació final.
- Per últim, s'haurà de desenvolupar i defensar un projecte global d'aplicació de les TIC a l'educació utilitzant les eines informàtiques treballades des de l'assignatura. Aquest projecte tindrà un pes del 50% sobre la qualificació final i serà de caràcter individual i obligatori.

BIBLIOGRAFIA:

- Alonso, M.; Matilla, L.; Vázquez, M. *Teleniños públicos, teleniños privados*. Madrid: De La Torre (Proyecto Didáctico Quirón), 1995.
- Cebrian, Juan Luís. «La societat de la informació i el coneixement. Els reptes de l'educació». *Barcelona*

- Educació*, 1999, núm. 4, p- 12-13.
- Ferrés, Joan.; Marquès, Pere. (coords.) *Comunicación educativa y nuevas tecnologías*. Barcelona: Praxis, 1996.
- León, J.L. *Los efectos de la publicidad*. Barcelona: Ariel Comunicación, 1996.
- Moreno, Montserrat. «Manuel Castells. Retos educativos en la era de la información». *Cuadernos de Pedagogía*, 1998, núm. 271, p. 81-85.
- Pérez, J.M. *El desafío educativo de la televisión. Para comprender y usar el medio*. Barcelona: Paidós, S.A. (Papeles de Comunicación, 6), 1994.
- Poole, Bernard, J. *Tecnología Educativa*. Madrid: McGraw-Hill, 1999.
- Postman, N. *La desaparició de la infantesa*. Vic: Eumo, 1990.
- Quintana, Jordi. «La dulce tecnología». *Novática*, 1995, núm. 117, p. 3-5.
- San José, Carlos. (coord.) *Tecnologías de la información en la educación*. Madrid: Anaya Multimedia, 1998.
- Sancho, J.M. (coord.) *Para una tecnología educativa*. Barcelona: Horsori, 1994.

Assignatures obligatòries de tercer curs

Pedagogia Social

PROFESSORA: Isabel CARRILLO

Anual. 9 crèdits

OBJECTIUS

L'assignatura té la finalitat d'aproximar-se a la pedagogia social a partir de la seva delimitació conceptual i evolució històrica, i del coneixement d'aportacions de la pedagogia, la psicologia, la filosofia, la sociologia... que permeten la seva fonamentació, al mateix temps que obren un espai de reflexió sobre la seva aplicació a la realitat actual.

CONTINGUTS

I. Aproximació a la Pedagogia Social:

- El trajecte històric de la pedagogia social.
- Significat, objecte i finalitats de la pedagogia social.
- Àmbits de l'educació social.
- Del saber a l'ètica professional.

II. La pedagogia social, un espai de reflexió i de projecció de l'educació social:

- Característiques del món actual.
- Les veus alternatives: forum mundial d'educació; forum mundial social.
- Pensar l'educació social davant els nous reptes socials i educatius.

III. Definir l'educació social, política i polítiques educatives:

- Dimensió política de l'educació social: valors universals i drets humans.
- Exemples de polítiques socials i educatives:
  - a) Les accions de les organitzacions no governamentals: solidaritat i cooperació educativa.
  - b) Les accions governamentals: immigració i interculturalisme; dona i igualtat; la infància i els seus drets...

IV. La Pedagogia social en el context actual:

- El paper de la pedagogia social en l'actualitat: aïllar-se o partir de la realitat
- El pensament de la pedagogia social:
  - a) Pedagogia crítica, educació popular i drets humans.
  - b) L'educació com a espai de socialització.
  - c) L'aprenentatge social i el desenvolupament de les competències socials.
  - d) Justícia i autonomia moral: El desenvolupament del judici moral i l'empatia.
  - e) Democràcia i convivència: l'ètica discursiva i la resolució de conflictes.

METODOLOGIA I AVALUACIÓ

El desenvolupament dels continguts es farà a partir d'explicacions, debats, conferències, lectures, vídeos i altres activitats individuals i de grups que permetin la reflexió a nivell teòric i pràctic dels diferents temes.

El sistema d'avaluació tindrà en compte:

- a) Assistència, participació i realització de les activitats individuals i de grup que es plantegin en les diferents sessions.
- b) Lectura i treball escrit d'un llibre relacionat amb els continguts de l'assignatura (individual).

- c) Reflexió i explicació a l'entorn de l'àmbit de realització de les pràctiques i l'acció educativa desenvolupada (grup).
- d) Prova escrita sobre els continguts de l'assignatura (individual).
- Per aprovar l'assignatura s'ha d'obtenir un mínim de 5 en cada apartat de l'avaluació descrits.

BIBLIOGRAFIA:

- Abellán, J.L. *Historia del pensamiento español*. Madrid: Espasa, 1996.
- Aldana, C. *Educación popular, nuestra opción*. Guatemala: Pastoral Social, oficina de programas y proyectos del arzobispado de Guatemala, 1997.
- Aldana, C. *Pedagogía Crítica*. Guatemala: Serviprensa Centroamericana, 2001.
- Amnistía Internacional. *Ahora que es la hora de saber*. Informe 2002.
- Amorós, P. (coord.). *Pràcticum d'educació social*. Barcelona: Edicions de la UB, 1998.
- AA.VV. "Monogràfic: Educació social i pedagogia social" dins *Temps d'Educació*. Núm. 15, 1996.
- AA.VV. "Monogràfic: Deontologia i pràctica professional" dins *Educació Social*. Núm. 17, gener-abril 2001.
- AA.VV. *Pedagogías del siglo XX*. Barcelona: Cisspraxis, 2000.
- AA.VV. *Les organitzacions no governamentals per al desenvolupament a Catalunya*. Barcelona: Caixa Catalunya, 1999.
- AA.VV. "Forum mundial de la educació" a *Cuadernos de Pedagogía*. Núm. 309, gener 2002.
- AA.VV. *La pobreza a Catalunya. Informe 2001*. Barcelona: Fundació Un sol món, Caixa Catalunya, 2001.
- Bandura, A. *Pensamiento y acción*. Barcelona: Martínez Roca, 1987.
- Banks, S. *Ética y valores en el trabajo social*. Barcelona: Paidós, 1997.
- Boff, L. *Ética planetaria desde el gran sur*. Madrid: Trotta, 2001.
- Bouchet-Saulnier, F. *Diccionario práctico de derecho humanitario*. Barcelona: Península, 2001.
- Camps, V. (ed.) *Historia de la ética. La ética contemporánea*. Barcelona: Crítica, 1989.
- Collledemont, E.; Vilanou, C. (coords.). *Historia de la educación en valores*. Vol. I i Vol. II. Barcelona: Desclée Brower, 2000-2001.
- Cortina, A. *La ética de la sociedad civil*. Madrid: Anaya, 1994.
- Dahl, R. *La democracia. Una guía para ciudadanos*. Madrid: Taurus, 1999.
- Delors, J. (dir.). *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya, 1996.
- Dewey, J. *Democracia y Educación*. Madrid: Morata, 1995.
- Durkheim, E. *La educación moral*. Buenos Aires: Losada, 1947.
- Durkheim, E. *Educación y sociología*. Barcelona: Península, 1975.
- Fernández Enguita, M. *Sociología de la educación*. Barcelona: Ariel, 1999.
- Fermoso, P. *Pedagogía social. Fundamentación científica*. Barcelona: Herder, 1994.
- Freire, P. *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI, 1993.
- Freire, P. *A la sombra de este árbol*. Barcelona: Roure, 1997.
- Fullana, J. (coord.) *Els camps de treball de l'educador social*. Archidona: Aljibe, 1999.
- Galeano, E. *Patatas arriba. La escuela del mundo al revés*. Madrid: Siglo XXI, 1998.
- Gilligan, C. *La moral y la teoría. Psicología del desarrollo femenino*. Mèxic: FCE, 1985.
- Giner, S. *La democràcia. Carta oberta a un ciutadà*. Barcelona: Ariel, 1996.
- Guisán, E. *Más allá de la democracia*. Madrid: Tecnos, 2000.
- Habermas, J. *Teoría de la acción comunicativa*. Madrid: Taurus, 1987.
- Hombres, T. *El derecho a la equidad*. Barcelona: Icària, 1997.
- Kohlberg, L. *Psicología y desarrollo moral*. Bilbao: Desclée Borwer, 1992.
- López, J.A. *Tratado de pedagogía social*. Barcelona: Cooperativa Sant Jordi, 1999.
- López, R. *Fundamentos políticos de la educación social*. Madrid: Síntesis, 2000.
- Lozano, C. *Antología de textos pedagógicos*. Barcelona: PPU, 1990.

- Luzuriaga, L. *Historia de la educación y de la pedagogía*. Buenos Aires: Losada, 1982 (16a ed.).
- Luzuriaga, L. *La pedagogía contemporánea*. Buenos Aires: Losada, 1966.
- Luzuriaga, L. *Pedagogía social y política*. Buenos Aires: Losada, 1968 (5a ed.).
- Mallart, J.; Teixidó, M. ; Vilanou, C. (ed.). *Repensar la pedagogía, avui*. Vic/Barcelona: Eumo/Societat Catalana de Pedagogia, 2001.
- Marias, J. *Historia de la filosofía*. Madrid: *Revista de Occidente*, 1973 (25a ed.).
- Marina, J.A.; De la Válgoma, M. *La lucha por la dignidad. Teoría de la felicidad política*. Barcelona: Anagrama, 2000.
- Mayor Zaragoza, F. *Los nudos gordianos*. Barcelona: Galaxia Gutenberg/Círculo de lectores, 1999.
- Mendiluce, J.M. *Tiempo de rebeldes*. Barcelona: Planeta, 1998.
- Natorp, P. *Pedagogía social. Teoría de la educación de la voluntad sobre la base de la comunidad*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2001.
- Núñez, V. *Modelos de educación social en la época contemporánea*. Barcelona: PPU, 1990.
- Núñez, V. *Pedagogía social: cartas para navegar en el nuevo milenio*. Buenos Aires: Santillana, 1999.
- Ortega, J. *Pedagogía social especializada*. Barcelona: Ariel, 1999.
- Ortega, J. *Educación social especializada*. Barcelona: Ariel, 1999.
- Pérez de Cuéllar, J. (dir.). *Nuestra diversidad creativa*. Madrid: Unesco/SM, 1997.
- Pérez de Armiño, K. (dir.). *Diccionario de cooperación al desarrollo*. Barcelona/Bilbao: Icaria/Hegoa, 2000.
- Petrus, A. (coord.). *Pedagogía social*. Barcelona: Ariel, 1997.
- Piaget, J. *El criterio moral en el niño*. Barcelona: Martínez Roca, 1984.
- Puig, J.M. *La construcción de la personalidad moral*. Barcelona: Paidós, 1996.
- Quintana, J.M. *Pedagogía social*. Madrid: Dykinson, 1984.
- Quintana, J.M. *Educación social. Antología de textos clásicos*. Madrid: Narcea, 1994.
- Quintana, J.M. *Textos clásicos de pedagogía social*. València: Nau Llibres, 1999.
- Quintana, J.M. *Pedagogía moral. El desarrollo moral integral*. Madrid: Dykinson, 1996.
- Rawls, J. *Teoría de la justicia*. México: FCE, 1979.
- Riera, J. *Concepto, formación y profesionalización del educador social, el trabajador social y el pedagogo social*. València: Nau Llibres, 1998.
- Romans, M.; Petrus, A.; Trilla, J. *De profesiones: educador (a) social*. Barcelona: Paidós, 2000.
- Sábada, J. *Diccionario de ética*. Barcelona: Planeta, 1997.
- Sánchez, A. *Ética de la intervención social*. Barcelona: Paidós, 1999.
- Santolaria, F. *Educación social. Historia de la educación social en la España moderna y contemporánea*. Barcelona: Ariel, 1997.
- Sampedro, J.L. *La conciencia del subdesarrollo veinticinco años después*. Madrid: Taurus, 1996.
- Sutcliffe, B. *100 imágenes de un mundo desigual*. Barcelona: Intermón, 1998.
- Trilla, J. *La educación fuera de la escuela. Ámbitos no formales y educación social*. Barcelona: Ariel, 1998 (3a ed.).
- Trilla, J. *El profesor y los valores controvertidos. Neutralidad y beligerancia en educación*. Barcelona: Paidós, 1992.
- Turiel, E.; Enesco, I.; Linaza, I. *El mundo social en la mente infantil*. Madrid: Alianza, 1989.
- Valverde, J.M. *Vida y muerte de las ideas. Pequeña historia del pensamiento occidental*. Barcelona: Ariel, 1989.
- Zambrano, M. *Persona y democracia*. Barcelona: Anthropos, 1988.

Intervenció Socioeducativa en el Camp de les Discapacitats

PROFESSOR: Pere PUJOLÀS i MASET

Anual. 9 crèdits.

OBJECTIUS:

- Descriure i analitzar les tendències actuals en la classificació de les discapacitats i les principals tipologies.
- Presentar i analitzar la legislació vigent sobre l'atenció socioeducativa de les persones discapacitades.
- Presentar estratègies i recursos per a la intervenció socioeducativa en el camp de les discapacitats.

CONTINGUTS:

1. Algunes consideracions generals:

- Diferents concepcions de les diferències individuals
- Perspectiva individual i perspectiva comunitària en la consideració de les diferències individuals
- Diferències individuals i discapacitats
- Classificació de les discapacitats i principals tipologies

2. Del llenguatge del dèficit al llenguatge de les necessitats educatives especials

- L'evolució històrica de l'atenció a les persones discapacitades
- El concepte de necessitats educatives especials
- La legislació sobre l'atenció socioeducativa de les persones discapacitades: la LISMI
- Principis bàsics de l'atenció a les persones discapacitades

3. L'atenció socioeducativa a les persones discapacitades: aspectes generals

- Models d'intervenció socioeducativa en el camp de les discapacitats
- Estratègies i recursos per a la identificació i avaluació de les necessitats educatives de les persones discapacitades.
- Estratègies i recursos per a la resposta educativa a les persones discapacitades: els Programes Educatius Individuals (PEI)
- L'atenció socioeducativa de les persones discapacitades al llarg de la vida: l'etapa escolar, la transició a la vida adulta, l'etapa laboral, la tercera edat.
- Serveis i suports per a les persones discapacitades.

4. L'atenció socioeducativa a les persones discapacitades: Aspectes específics

- Aspectes evolutius i educatius de les persones amb discapacitat visual
- Aspectes evolutius i educatius de les persones amb discapacitat auditiva
- Aspectes evolutius i educatius de les persones amb discapacitat motriu
- Aspectes evolutius i educatius de les persones amb discapacitat intel·lectual
- Aspectes evolutius i educatius de les persones amb trastorns emocionals i problemes de salut mental

METODOLOGIA:

Les classes es plantejaran com un espai de debat, aportació d'experiències i confrontació d'idees. Es combinaran l'exposició per part del professor, el treball en equip dels estudiants dins i fora de l'aula, l'anàlisi de documents, l'estudi de casos i els debats.

AVALUACIÓ:

Per a l'avaluació de l'assignatura es tindran en compte els següents elements:

- Examen parcial del primer quadrimestre sobre els continguts més conceptuals de l'assignatura (Apartats 1 i 2 del programa). (30%).

- Un treball monogràfic en grup sobre algun dels continguts de l'apartat 4 del programa. (20%).
- Un examen final sobre els continguts més pràctics de l'assignatura (Apartats 3 i 4 del programa), amb alguna referència als continguts dels apartats 1 i 2. (50%).
- L'assistència i la participació a les classes, l'aportació de materials i experiències, la participació a les tutories, etc. (10%).

BIBLIOGRAFIA:

- Arnaiz, P., Guerrero, C. (1999) *Discapacidad psíquica: formación y empleo*. Archidona (Málaga): Aljibe
- Baurista Jiménez, Rafael (1991) *Necesidades educativas especiales. Manual teórico práctico*. Archidona (Málaga): Ediciones Aljibe.
- Canevaro, Andrea (1985) *Els infants que es perden al bosc*. Vic: Eumo Editorial.
- Canevaro, Andrea (1987) *Infants amb deficiències*. Barcelona: Rosa Sensat/ Edicions 62.
- Marchesi, Alvaro i Martín, Elena (1990) «Del lenguaje del trastorno a las necesidades educativas especiales». Dins Marchesi, A., Coll, C., Palacios, J. (Comp.): *Desarrollo psicológico y educación. Volum III*. Madrid: Alianza Editorial, pp. 15-33.
- Pallisera, M. (1996) *Transición a la edad adulta y vida activa de personas con discapacidad psíquica*. Barcelona: EUB
- Pallisera, M. (1998) *Atenció a persones adultes amb discapacitat psíquica*. Girona: Universitat de Girona, Col·lecció Educació Social.
- Pujolàs, P. (2001) *Atención a la diversidad y aprendizaje cooperativo en la Educación Obligatoria*. Archidona (Málaga): Aljibe.
- Salvador, F. (Dir.) (2001) *Enciclopedia psicopedagógica de necesidades educativas especiales*. Archidona (Málaga): Edic. Aljibe, 2 vol.

Pràctiques II

PROFESSORS TUTORS:

Tots els professors i les professores de la Facultat d'Educació que imparteixen docència a la Diplomatura d'Educació Social.

COORDINACIÓ DE PRÀCTIQUES: Provi DAUFÍ i MORESO

Anual. 16 crèdits.

Les *Pràctiques II* estan concebudes fonamentalment per conèixer d'una forma més profunda la pràctica professional en una institució, servei o centre relacionat amb l'educació social, a partir dels eixos bàsics següents:

1. La participació en el treball professional, no només com a ajudant o col·laborador dels educadors del centre de pràctiques, sinó també, d'una manera més directa —sempre sota la tutela del tutor del centre— per mitjà del disseny, aplicació i valoració d'un projecte d'intervenció educativa adequat a les necessitats dels usuaris, en el marc de les finalitats i prioritats pedagògiques del centre de pràctiques.
2. L'aprofundiment en el coneixement de la realitat social i cultural de les persones i col·lectius als quals s'atén i s'educa.
3. L'observació i la reflexió més sistemàtica de la pràctica educativa del centre i de la pròpia pràctica duta a terme per l'estudiant.

Les *Pràctiques II* es duran a terme en un centre o institució que pertanyi a algun dels tres àmbits d'actuació de l'educació social que estableix el reial Decret 1420/1991:

- a. Animació sociocultural i educació en el temps lliure.
- b. Educació de les persones adultes i estructures educatives al llarg de la vida.
- c. Educació especialitzada.

En principi l'estudiant haurà de realitzar les Pràctiques II en un centre diferent del de les Pràctiques I, tot i que pot pertànyer al mateix àmbit d'actuació.

En tractar-se de les segones pràctiques que els estudiants realitzen en un centre, servei o institució d'educació social, durant aquest període l'estudiant haurà de tenir l'ocasió d'aprofundir en algun aspecte o de realitzar un projecte d'intervenció més específic, degudament planificat, aplicat i valorat pel propi estudiant, sota la tutela del tutor del centre.

OBJECTIUS:

1. Conèixer de prop el treball educatiu que es duu a terme en el centre de pràctiques i participar-hi activament sota la tutela del tutor del centre.
2. Aprofundir en el coneixement de la realitat social i cultural de les persones i col·lectius atesos en un dels àmbits d'actuació de l'educació social.
3. Observar la pràctica educativa en un àmbit d'actuació de l'educació social.
4. Reflexionar de forma sistemàtica sobre la pròpia pràctica duta a terme per l'estudiant en el centre.

ACTIVITATS:

Els objectius més concrets —o tasques a realitzar per l'estudiant durant les pràctiques— variaran en funció de les característiques del centre. Aquests objectius o tasques concretes seran acordades durant els primers dies de l'estada de pràctiques pel tutor o la tutora del centre, l'estudiant en pràctiques i el tutor o tutora de la Universitat.

Aquestes tasques s'especificaran en un document, una còpia del qual es lliurarà a cada una de les parts (el tu-

tor o el centre de pràctiques, l'estudiant i el tutor de la Universitat).

Un element important de les *Pràctiques II* serà el *Projecte d'Intervenció Educativa* que l'estudiant haurà de dissenyar, aplicar i valorar, sota la tutela del seu tutor del centre, d'acord amb les necessitats educatives dels usuaris i les finalitats i prioritats pedagògiques del centre.

Un altre aspecte important serà la reflexió que l'estudiant haurà d'anar fent durant el període de pràctiques sobre la realitat social i cultural dels usuaris atesos en el centre, sobre la pràctica educativa que s'hi duu a terme i sobre la seva pròpia pràctica com a estudiant. Aquesta reflexió quedarà recollida de forma sistemàtica en el *Diari de Camp* de les pràctiques.

Al final del període de pràctiques i dins del termini establert, l'estudiant lliurarà al tutor de la Universitat la *Memòria de Pràctiques II*. Aquesta memòria haurà d'incloure els següents apartats:

- Anàlisi de l'entorn de la institució de pràctiques.
- Anàlisi de la institució de pràctiques.
- Estudi del grup o persones a les quals s'atén en aquesta institució.
- Descripció i valoració del projecte d'intervenció educativa que haurà dut a terme durant el període de pràctiques.
- Valoració general de les pràctiques.

TEMPORALITZACIÓ:

La durada de les *Pràctiques II* és de 8 setmanes i es realitzaran durant un període intensiu en els mesos de gener i febrer. El nombre total d'hores és de 200, a raó d'unes 25 hores setmanals. De tota manera, tant el total d'hores com l'horari de pràctiques (la distribució de les hores de pràctiques durant la setmana i durant tot el període de pràctiques) variarà en funció de les característiques i necessitats del centre, a les quals s'adaptarà l'estudiant que hi faci les pràctiques.

AVALUACIÓ:

Per a l'avaluació dels estudiants en pràctiques es tindran en compte els següents elements:

- L'assistència al centre durant el període intensiu establert i l'assistència a reunions i a altres activitats de la institució, sempre i quan aquesta ho autoritzi.
- El Projecte d'Intervenció Educativa.
- L'assistència a les sessions de formació de pràctiques.
- El Diari de Camp i la Memòria de Pràctiques, que s'haurà de presentar dins el termini acordat.

Per a la determinació de la nota final –que serà posada pel professor tutor– es valorarà el grau d'assoliment dels objectius generals de les Pràctiques I, a partir de:

1. L'informe del tutor del centre –que haurà de ser positiu– confirmat en l'entrevista i visita al centre.
2. L'intercanvi d'informació i entrevistes amb el propi estudiant.
3. El Projecte d'Intervenció Educativa.
4. El Diari de Camp i la Memòria de Pràctiques.

Programes d'Animació Sociocultural

PROFESSOR: Joan VERA i SAUCEDO

Quadrimestral. 6 crèdits

OBJECTIUS:

1. Conèixer el marc teòric que fonamenta el treball educatiu de l'animació sociocultural (ASC)
2. Adquirir i valorar les diferents estratègies metodològiques de l'ASC
3. Analitzar diferents experiències d'animació sociocultural i conèixer els recursos existents
4. Aprendre a dissenyar un programa d'animació sociocultural
5. Prendre consciència sobre les contradiccions de l'ASC

CONTINGUTS:

1. Anàlisi de la realitat
2. Què és i què pretén l'animació sociocultural (ASC).
  - Diferents conceptes d'animació sociocultural.
  - El concepte de cultura.
  - El concepte d'animació
3. La funció social i la funció cultural de l'ASC.
4. Fonaments de l'animació sociocultural:
  - Marc històric de l'animació sociocultural
  - Marc sociològic de l'ASC
5. La funció d'animador/a sociocultural i el paper de l'educador/a social
6. Models d'intervenció en animació sociocultural
7. Planificació i disseny de programes d'ASC
8. Estructures i institucions de l'animació sociocultural:
  - Les administracions: Generalitat de Catalunya, Diputacions, Ajuntaments...
  - Les entitats i associacions
  - Els grups naturals i informals
9. La participació ciutadana i els moviments socials
10. Experiències d'animació sociocultural

METODOLOGIA:

L'assignatura s'estructura a partir de:

- Les sessions de treball: introducció del tema per part del professor; presentació d'experiències d'animació sociocultural i debats a classe.
- El treball individual: comentaris de text sobre cada un dels blocs temàtics; anàlisi de documents, estudi de casos...
- El treball individual o de grup.

AVALUACIÓ:

L'assignatura s'avaluarà a partir dels següents elements:

1. Examen final (50 %)
2. El treball individual o de grup (opcional) (20 %)
3. Els comentaris de text, anàlisi de documents i estudi de casos a classe (10 %)
4. Es valorarà la iniciativa personal: participació a la classe, visites d'experiències d'ASC, lectura de la bibliografia recomanada... (20 %)

La puntuació obtinguda en els tres primers elements ha de ser com a mínim d'aprovat (= 5). Es tindrà en compte l'autoavaluació i la participació en les tutories.

A l'inici de cada bloc temàtic es repartirà el guió de treball.

Si algun alumne no pot assistir regularment a les classes haurà de concretar amb el professor el seguiment de l'assignatura.

1. L'examen final consisteix en cinc preguntes obertes sobre les unitats didàctiques treballades.

2. El treball monogràfic individual o de grup consisteix en:

- L'anàlisi d'un projecte d'animació sociocultural existent

- El disseny d'un projecte d'animació sociocultural

Es tracta d'una reflexió personal entorn d'una experiència d'animació sociocultural, d'acord amb el guió que es donarà a tots/es els/les alumnes.

El treball s'haurà de lliurar una setmana abans de la data fixada per a l'examen final. L'avaluació d'aquest element es farà conjuntament amb l'equip de treball i el professor.

3. Els comentaris de text, anàlisi de documents i estudi de casos a classe seran avaluats de manera permanent.

4. La participació a la classe, les visites d'experiències d'ASC, la lectura de la bibliografia recomanada i totes les iniciatives personals relacionades amb el contingut de l'assignatura es valoraran en la puntuació final.

BIBLIOGRAFIA:

Barker, Paul (coordinador), (1996): *Vivir como iguales*. Buenos Aires. Paidós Studio

Besnard, Pierre (1994): *L'animador sociocultural*. Barcelona. Edicions Pleniluni

Bofill, Anna (coordinadora), (1998) *Las mujeres y la ciudad*. Fundació Maria Aurèlia Capmany

Bonal, Raimon (1991): *La pedagogia al carrer. Teoria i pràctica de l'educador de carrer*. Barcelona. Editorial Claret

Comas, Marta i Funes, Jaume (2001): *Educadores i educadors de carrer: de l'opció ideològica a l'opció tècnica-metodològica*. Barcelona. Fundació Jaume Bofill. Finestra Oberta núm 20.

Gorz, Andre (1995): *Metamorfosis del trabajo*. Editorial Sistema

Hannoun, Hubert (1987): *Els ghettos a l'escola*. Vic. Eumo Editorial.

Imbernón, F (coordinador), (1999): *La educación en el siglo XXI. Los retos de futuro inmediato*. Barcelona. Graó editorial. Biblioteca de Aula

López Martín, Ramón (2000): *Fundamentos políticos de la educación social*. Editorial Síntesi

Marchioni, Marco (1985): *Planificación social y organización de la comunidad*. Madrid. Editorial Popular

Marchioni, Marco (1999): *Comunidad, participación y desarrollo*. Madrid. Editorial Popular

Pérez Díaz, Víctor (1993): *La primacía de la sociedad civil*. Madrid. Alianza Editorial

Pérez Serrano, Gloria (2000): *Modelos de investigación cualitativa en educación social y animación sociocultural*. Aplicaciones prácticas. Madrid. Narcea

Petrus, Antonio (coordinador), (1998): *Pedagogia social*. Capítol 6. Barcelona. Ariel Educación

Ramonet, Ignacio (1991): *Pensamiento crítico vs. pensamiento único*. Le Monde Diplomatique. Edición española

Sánchez Alonso, Manuel (1991): *La participación. Metodología y práctica*. Madrid. Editorial Popular

Sánchez, Jordi (coordinador), (2000): *Participació ciutadana i govern local: els Consells ciutadans*. Barcelona. Fundació Jaume Bofill i Editorial Mediterrània.

Trilla, Jaume (1993): *Otras educaciones. Animación sociocultural, formación de adultos y ciudad educativa*. Barcelona. Anthropos Editorial del Hombre

Úcar, Xavier (1992): *La animación sociocultural*. Ceac. Pedagogía Social.

Formació Ocupacional

PROFESSORA: Esther FATSINI I MATHEU

Quadrimestral. 6 crèdits.

INTRODUCCIÓ:

La formació s'ha convertit, en el context actual, en el mitjà per accedir a una feina, millorar-la o canviar-la, i en una font de riquesa no només acadèmica i laboral, sinó personal i social (per exemple, conèixer altres persones que treballen o volen treballar en el mateix àmbit professional). En l'assignatura es farà un repàs de les característiques específiques de la formació ocupacional, en aquest procés de construcció d'una identitat professional i ocupacional per a la inserció i/o la reinserció laboral de les persones.

OBJECTIUS:

- Conèixer el paper i la necessitat de la formació ocupacional.
- Analitzar els diferents programes a nivell local, autonòmic, estatal i europeu.
- Reconèixer els diferents organismes que gestionen la formació ocupacional.
- Valorar les perspectives de treball professional en aquest àmbit.

CONTINGUTS

1. Formació i treball.
  - 1.1. La LOGSE. El sistema educatiu, cicles formatius i formació professional.
  - 1.2. Orientació i formació.
  - 1.3. L'ocupació i l'atur.
  - 1.4. Característiques del mercat de treball.
  - 1.5. Els observatoris ocupacionals.
2. Formació professional i qualificacions professionals.
  - 2.1. El Programa Nacional de Formació Professional a Espanya: formació reglada, ocupacional i contínua. Els centres integrats de la formació professional.
  - 2.2. El consell Català de la Formació Professional.
  - 2.3. Catàleg de les qualificacions. Sistema nacional de les qualificacions.
  - 2.4. Certificats de professionalitat
3. El perfil del formador/a.
  - 3.1 Competències i funcions
  - 3.2 Metodologies didàctiques.
4. Les competències i la legislació en l'àmbit ocupacional.
  - 4.1 Autonòmiques i locals.
  - 4.2 Polítiques a nivell estatal.
  - 4.3 La formació professional en el context europeu. Organismes, programes i xarxes transnacionals.
5. La transició a la vida activa.
  - 5.1 Les necessitats de formació dels diferents col·lectius.
  - 5.2 La formació ocupacional en el marc de la formació permanent d'adults.
6. Mesures d'actuació pel foment de l'ocupació
  - 6.1 Estratègies d'inserció laboral i comunitària.
  - 6.2 El paper de les noves tecnologies. Teleformació i teletreball.
  - 6.3 Gestió de qualitat en la formació. Certificació d'empreses de formació.
7. Experiències i programes de formació ocupacional.

METODOLOGIA

Es combinarà la lectura d'articles i bibliografia diversa (ja proporcionada durant l'assignatura i/o a trobar per l'alumnat) per fer-ne posteriorment un comentari o debat. Es faran exposicions a classe, comentaris de vídeos i/o altres activitats grupals i individuals. Es fomentarà el diàleg i la reflexió a partir de les experiències del grup d'alumnes.

AVALUACIÓ

L'avaluació es realitzarà en funció de:

- Treballs individuals i/o grupals a classe. (20%)
- Treball en grup. (40%)
- La realització d'una prova escrita sobre continguts del programa. (40%)

BIBLIOGRAFIA

- Adame, M.T. (coord.). *Orientació per a la inserció sociolaboral dels joves: Recull d'experiències i materials*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1999.
- Alcaide, M.; González, M i Flórez, I. *Mercado de trabajo, reclutamiento y formación en España*. Madrid: Pirámide, 1996.
- Álvarez, M. *Orientación profesional*. Barcelona: Cedecs, 1995.
- Arnaiz, P; Guerrero, C. *Discapacidad psíquica: formación y empleo*. Archidona: Aljibe, 1999.
- Bermejo, B.; Domínguez, G. i Morales, J.A. (coords.). *Formación profesional ocupacional de un futuro inmediato. Grupo de investigación didáctica*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 1996.
- Diputació de Barcelona. *La formació a Catalunya en el canvi de segle*. Barcelona, 1998.
- Ferrández, A., Tejada, J.; Jurado, P; Navío, A. i Ruiz, C. (Grupo CIFO). *El formador de formación profesional ocupacional*. Barcelona: Octaedro, 2000.
- Filella, G. (coord.). *La intervenció psicopedagògica en el context no formal. Models d'orientació*. Lleida: Pagès Editors, 1999.
- Gairín, J., Ferrández, A.; Tejada, J. i Navío, A. (coords.). *Formación para el empleo*. Bellaterra, 1996.
- INEM. *Las entradas a la vida activa*. Madrid: Observatorio Ocupacional, 1999.
- Jiménez, B. *Claves para comprender la formación profesional en Europa y en España*. Barcelona: EUB, 1996.
- Montané, J. *Orientación ocupacional*. Barcelona: Ceac, 1993.
- Poal, G. *Entrar, quedarse, avanzar*. Madrid: Siglo Veintiuno de España Editores, 1993.
- Pozo, I. del *Formación de formadores*. Madrid: Pirámide, 1997.
- Puchol, Ll. *Reorientación de carreras profesionales*. Madrid: ESIC, 1994.
- Riart, J. *Elegir una profesión. Proceso de reflexión para elegir bien una profesión*. Barcelona: PPU, 1996.
- Rodríguez Moreno, M. L. *El mundo del trabajo y las funciones del orientador*. Barcelona: Barcanova, 1992.
- Van der Berghe, W. *Calidad ISO. Aplicación de las Normas ISO 9000 a la enseñanza y la formación. Interpretaciones y orientaciones desde una perspectiva europea*. Luxemburg: Cedefop, 1997.

